

รายงาน

โครงการวิจัย

“การยกระดับมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์ที่ผลิตโดยเกษตรกรรายย่อยปีที่ 2”
ภายใต้ชุดโครงการวิจัยการขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์
และการค้าที่เป็นธรรม ระยะที่ 8

โดย

นายอรุช นวราช

สามพรานรีเวอร์ไซด์

รายงาน

โครงการวิจัย

“การยกระดับมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์ที่ผลิตโดยเกษตรกรรายย่อยปีที่ 2”

คณะผู้วิจัย

1. คุณอรุช นวราช	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. คุณดิษยา ยศพล	สามพรานริเวอร์ไซด์
3. คุณสุทิศ จิราวุฒิพงศ์	สามพรานริเวอร์ไซด์
4. คุณชฎาธิพร เม็งเกร็ด	สามพรานริเวอร์ไซด์

โครงการวิจัยการยกระดับมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์ที่ผลิตโดยเกษตรกรรายย่อย
ภายใต้ชุดโครงการการขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรมระยะที่ 8
สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	3
บทที่ 1 บทนำ	6
-หลักการและเหตุผล	6
-คำถามวิจัย	11
-วัตถุประสงค์ของการวิจัย	11
-ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
-กรอบคิดการดำเนินงานวิจัย	12
-ขั้นตอนและวิธีการวิจัย	13
-แผนการวิจัย	15
บทที่ 2 การดำเนินงานวิจัย	16
-การพัฒนาด้านต้นน้ำ	16
-การพัฒนาด้านกลางน้ำ	24
-การพัฒนาด้านปลายน้ำ	30
บทที่ 3 สรุปผลการดำเนินงาน	36
ภาคผนวก	

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการสามพรานโมเดล ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มเกษตรกรผลิตผักอินทรีย์ทั้งหมด 4 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มเครือข่ายพี่น้องสองตำบล+... อ. เมือง จ. นครปฐม เป็นกลุ่มนำร่อง
2. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์คลองบางแก้ว อ. นครชัยศรี จ. นครปฐม กลุ่มขยายผล
3. กลุ่มคลองโยง+ อ. พุทธมณฑล จ. นครปฐม กลุ่มขยายผล
4. กลุ่มชุมชนเป็นสุขป่าละอู อ. ป่าละอู จ. ประจวบคีรีขันธ์ กลุ่มขยายผล

เป้าหมายของการวิจัยคือ การยกระดับศักยภาพของกลุ่มเหล่านี้ในการผลิตผักอินทรีย์ โดยจะใช้หลักการและเครื่องมือในการพัฒนาดังนี้

1. การพัฒนาจากการทำงานเชิงกลุ่ม
2. ใช้ระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS (Participatory Guarantee System)
3. พัฒนาสู่มาตรฐานอินทรีย์สากล IFOAM
4. เชื่อมตรงกับผู้บริโภคผ่านช่องทางการตลาดต่าง ๆ

การยกระดับนั้นจะทำทั้งห่วงโซ่ของผักอินทรีย์ไปพร้อม ๆ กัน โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของต้นน้ำเป็นหลัก และมีการสนับสนุนการเชื่อมตรงกับผู้บริโภคปลายน้ำผ่านช่องทางการตลาดทั้งรายย่อยและรายใหญ่

ที่ผ่านมาเกษตรกรจะไม่มีความเข้าใจเรื่องการตลาด เพราะส่วนใหญ่จะขายผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่พอได้มาขายตรงให้กับผู้บริโภค ก็จะได้เรียนรู้และพัฒนาผลผลิตของตนให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค

ในทางเดียวกันเกษตรกรที่เคยพึ่งพาสารเคมีในการผลิต ก็จะไม่มีโอกาสพัฒนาด้านความรู้ในการผลิต เพราะทุกครั้งที่เกิดปัญหาเรื่องโรคหรือแมลง ก็จะไปขอคำปรึกษาจากร้านขายสารเคมีที่พยายามขายสินค้าเคมีให้กับเกษตรกร ในทางตรงกันข้าม เกษตรที่ทำเกษตรอินทรีย์จะพึ่งปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น ปุ๋ยคอก หรือสมุนไพร ซึ่งนอกจากจะทำให้ลดต้นทุนในการผลิตแล้ว ยังเอื้อให้เกษตรกรพัฒนาองค์ความรู้จากการลองผิดลองถูกกับการผลิตปัจจัยการผลิตใช้เองอีกด้วย

การพัฒนาและยกระดับของแต่ละกลุ่มมีบทสรุปดังนี้

กลุ่มเครือข่ายพี่น้องสองตำบล+... กลุ่มนำร่อง

กลุ่มพี่น้องสองตำบล+... เป็นกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์อยู่แล้วก่อนที่โครงการเข้าไปให้การสนับสนุน ซึ่งตอนแรกมีเกษตรกรบางรายได้รับการรับรองมาตรฐาน Organic Thailand แล้วด้วยเกษตรกรกลุ่มนี้จึงมีพื้นฐานการทำเกษตรอินทรีย์ค่อนข้างดี และมีกิจกรรมกลุ่มกันอย่างชัดเจน การสนับสนุนกลุ่มจึงเน้นหนักไปในการขายผ่านช่องทางการตลาดใหม่ ๆ รวมถึงการนำระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS มาใช้ในการขับเคลื่อน และพัฒนากลุ่ม และยังเป็นเตรียมพร้อมกับการตรวจรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล IFOAM อีกด้วย

ช่องทางการตลาดของกลุ่มจะเป็นตลาดสุขใจ ตลาดสุขใจสัญจร และสวนสามพรานเป็นหลัก เนื่องจากกลุ่มมีการบริหารกันแบบแนวราบ เป็นเพื่อนกันมาก่อน จึงทำให้การวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของสวนสามพรานค่อนข้างมีปัญหา เพราะสมาชิกหลายคนผลิตค่อนข้างน้อย ไม่ชินกับการวางแผนการผลิต กรณีเป็นเพื่อนกันมาก่อนนั้น ทำให้ไม่มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยหลายครั้งทางกลุ่มต้องขอความช่วยเหลือจากโครงการในการเข้าไปช่วยแก้ปัญหาของกลุ่ม

เนื่องจากสมาชิกจะมีพื้นที่ทำการเกษตรค่อนข้างน้อย ประมาณ 3 ไร่ ถึง 20 ไร่ต่อราย จึงเหมาะกับการขายตลาดรายย่อยอย่างตลาดสุขใจ และตลาดสุขใจสัญจร มากกว่าที่จะผลิตส่งสวนสามพราน หรือลูกค้าที่ต้องการผลผลิตจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง จากสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 18 ราย มีสมาชิกเพียง 9 ราย ที่มีศักยภาพในการวางแผนการผลิตอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งสวนสามพราน สมาชิกที่เหลือก็จะขายผ่านกลุ่มที่ตลาดสุขใจ ตลาดสุขใจสัญจร และ Website Sookjai Organics ภายใต้นามนี้

ระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS เป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาผู้ปลูกได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ได้ใบรับรองมาตรฐาน IFOAM แล้ว PGS ทำให้กลุ่มมีอุดมการณ์ขับเคลื่อนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะทุกคนมีส่วนร่วมในการตั้งข้อตกลงร่วมกันในการทำเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งทำให้ผู้ที่อยากมาเข้ากลุ่มเห็นกติกาของกลุ่มชัดเจนตั้งแต่แรก ซึ่งทำให้ผู้ที่มาใหม่ตัดสินใจง่ายกับการเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มในด้านของการตลาด PGS จะช่วยให้ลูกค้าเข้าใจการทำงานของกลุ่ม และยังมีส่วนร่วมในระบบรับรองนี้ด้วย

กลุ่มชุมชนเป็นสุขป่าละอู กลุ่มขยายผล

กลุ่มป่าละอู ประกอบไปด้วยเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่มีศักยภาพในการผลิตในปริมาณมาก เนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรจะเป็นแปลงใหญ่ รวมถึงสภาพภูมิอากาศที่อำนวยต่อการปลูกผัก หัวหน้ากลุ่มจะเป็นเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์มาเป็นเวลานานแล้ว มีประสบการณ์ค้าขายกับบริษัทส่งผักอินทรีย์มาก่อน

ในด้านช่องทางการตลาด กลุ่มจะมีศักยภาพในการผลิตผักในปริมาณที่ต่อเนื่องให้กับสวนสามพราน เพราะหัวหน้ากลุ่ม มีประสบการณ์ในการวางแผนการผลิตมาก่อน ในทางเดียวกัน กลุ่มจะมีผักที่หลากหลายไม่เหมือนกลุ่มอื่นที่ตลาดสุขใจ รวมถึงวิธีการขายที่มีเอกลักษณ์ สามารถทำยอดขายได้สูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ การที่กลุ่มอยู่ห่างไกลจากสวนสามพรานนั้น ทำให้การมาส่งผักจะเป็นแค่สัปดาห์ละครั้ง กลุ่มจึงไม่ได้ไปรวมขายตลาดสุขใจสัญจร หรือ Website Sookjai Organics ณ ตอนนี

การใช้ PGS เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นกลุ่มที่มีเกษตรกรที่เพิ่งหันมาทำเกษตรอินทรีย์หลายราย และยังมีเกษตรกรที่สนใจวนเวียนเข้ามาร่วมประชุมกลุ่มเป็นประจำ PGS จึงเป็นการเตรียมพร้อมเกษตรกรอย่างดี ก่อนที่จะมีเจ้าหน้าที่ของ มกท. (สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย) มาตรวจแปลง เพื่อให้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล IFOAM เนื่องจากกลุ่มป่าละอูอยู่ห่างจากนครปฐมถึง 3 ชั่วโมง เจ้าหน้าที่โครงการจึงไปเยี่ยมกลุ่มแค่เดือนละ 1 ครั้ง จึงต้องมีการย้ำความสำคัญของ PGS กลุ่ม เพื่อให้มีการตรวจสอบกันเองอย่างต่อเนื่องและให้ความชัดเจนกับผู้ประสงค์ที่จะมาเข้ากลุ่มอีกด้วย ในอนาคตกลุ่มจะมีการขายผลผลิตในพื้นที่มากขึ้น เช่นที่หัวหินหรืออาจจะมีร้านของกลุ่มเองในพื้นที่ ซึ่ง PGS จะเป็นเครื่องมือในการให้ความมั่นใจให้กับผู้บริโภคหรือลูกค้าในท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ

กลุ่มคลองโยง+ กลุ่มขยายผล

กลุ่มคลองโยง+ เป็นกลุ่มเล็ก แต่มีศักยภาพในการผลิตผักอินทรีย์คุณภาพดีอย่างต่อเนื่อง ช่องทางการตลาดของกลุ่มหลักจะเป็นตลาดสุขใจ และตลาดสุขใจสัญจร และตอนนี้ก็จะเริ่มส่งให้สวนสามพรานบ้าง

กลุ่มจะมีการพัฒนาการที่ดี โดยเฉพาะหัวหน้ากลุ่ม คุณสมทรง ซึ่งปรับจากเกษตรกรที่เคยพึ่งพา สารเคมี จนบัดนี้ผ่านการตรวจรับรองจาก มกท. ซึ่งน่าจะได้ใบรับรองมาตรฐาน IFOAM ในไม่ช้า

พื้นที่ผลิตของคุณสมทรงไม่ค่อยอำนวยต่อการปลูกผักอินทรีย์ แต่เพราะความพยายามอย่างต่อเนื่อง ก็สามารถทำได้ จนตอนนี้มีผักส่งให้ผู้ส่งออกไปได้ทุกวันทุกสัปดาห์ ทำให้ทางครอบครัวที่ไม่เห็นด้วยกับการทำเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่แรกมีความเชื่อมั่น และสนับสนุนให้ขยายพื้นที่แล้ว

ตอนที่ผู้ส่งออกมาติดต่อซื้อผักครั้งแรก คุณสมทรงยังไม่มีใบรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล ทางโครงการเลยเชิญผู้ส่งออกมาดูการประชุมกลุ่มประจำเดือน และมาดูระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม PGS ซึ่งหลังจากที่ผู้ส่งออกมาประชุมครั้งนั้น ก็ทำให้เขามั่นใจกับวิธีการขับเคลื่อน และระบบการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม โดยที่เขาบอกว่าเขามั่นใจและกล้าที่จะซื้อผักโดยที่ยังไม่มีใบรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากลด้วย นับได้ว่า PGS เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการขายอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะให้ความมั่นใจกับผู้ซื้อ

ผักที่ส่งไปได้ทุกวันจะถูกตรวจสอบสารเคมีปนเปื้อนทุกครั้ง ซึ่งเคยมีการตรวจพบสารเคมีปนเปื้อน และก็ได้ทำการตรวจหาที่มาของสารเคมี ปรากฏว่าเป็นสารเคมีที่ลืมนำมาจากแปลงข้างเคียง ซึ่งถึงแม้จะมีแนวกันชนก็ตาม แต่ในช่วงที่ลมพัดแรง อาจมีหลุดปนเปื้อนเข้ามาได้ จึงได้มีการชิงแผ่นพลาสติกเป็นแนวกันชนอีกชั้น หลังจากนั้นก็ไม่มีการตรวจเจอสารเคมีปนเปื้อนอีก

ทางผู้ส่งออกก็ได้มีข้อสงสัยกับคุณสมทรงตั้งแต่ตอนที่ทางได้วันตรวจเจอสารเคมีปนเปื้อน เพราะเขาเชื่อมั่นกับการทำเกษตรอินทรีย์ของคุณสมทรง นับได้ว่าเป็นบทพิสูจน์ให้เห็นว่าการที่ลูกค้ามารู้จักกับเกษตรกรโดยตรง และมีส่วนร่วมในระบบ PGS ของกลุ่ม จะทำให้ลูกค้ามั่นใจ และเข้าใจยามที่เกิดปัญหา

กลุ่มเกษตรอินทรีย์คลองบางแก้ว กลุ่มขยายผล

กลุ่มเกษตรอินทรีย์คลองบางแก้ว จะไม่เหมือนกลุ่มเกษตรกรทั่วไป เพราะส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านวัยกลางคน ซึ่งไม่ค่อยมีที่ดินและประสบการณ์ในการทำเกษตร แต่มีความประสงค์ที่จะมาร่วมกันทำเกษตรอินทรีย์เพื่อหารายได้เสริม จึงมีการรวมกลุ่มกันโดยทางองค์การบริหารส่วนตำบล อบต. เป็นผู้ช่วยประสาน

หัวหน้ากลุ่มคุณวันชัย เป็นเกษตรกรที่ได้ใบรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล IFOAM แล้ว เป็นแรงสำคัญในการขับเคลื่อนกลุ่ม รวมถึงคุณวัลลภ เป็นเกษตรกรหนุ่มที่แบ่งพื้นที่ 2 ไร่ ให้กับกลุ่มเพื่อปลูกผักอินทรีย์ร่วมกัน

คุณวันชัยเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ โดยที่สมาชิกจะมาร่วมกันทำแปลงบนพื้นที่ของคุณวัลลภ เวลาผ่านไปเกือบ 2 ปี กลุ่มสามารถผลิตผักอินทรีย์มาขายที่ตลาดสุขใจได้ และกำลังวางแผนการผลิตมากขึ้นเพื่อส่งให้กับสวนสามพราน และ Website Sookjai Organics ในอนาคตอันใกล้

เป็นบทพิสูจน์ให้เห็นว่าถ้ามีความมุ่งมั่นที่จะทำเกษตรอินทรีย์ ไม่จำเป็นต้องมีที่ดิน หรือความรู้ด้านการเกษตรมาก่อน แต่ต้องมีความตั้งใจ และข้อสำคัญ ต้องมีระบบการบริหารกลุ่มที่ดี มีหัวหน้ากลุ่มที่ ยุติธรรมและเสียสละ

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางในหลายประเทศ ได้สร้างความตระหนักแก่ประชาคมโลกให้หันมาใส่ใจในการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มากขึ้น โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการก่อตัวที่ก่อให้เกิดสมดุลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยภายใต้ช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) กำหนดวิสัยทัศน์ให้ประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขัน คนไทยกินดีอยู่ดี มีความเสมอภาคและเป็นธรรม โดยมียุทธศาสตร์สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน (Growth and Competitiveness) เพื่อหลุดพ้นจากการเป็นประเทศรายได้ปานกลาง การสร้างโอกาสบนความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของคนในสังคม (Inclusive Growth) การเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth) และการปรับสมดุลการพัฒนาการบริหารจัดการภาครัฐ (สภาพัฒน์, 2556) นอกจากนี้ยังมีความท้าทายใหม่ของการก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในปี พ.ศ.2558 ภายใต้แผนงานการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC Blueprint) ที่ได้กำหนดลักษณะสำคัญของประชาคมอาเซียนไว้ 4 ประการ ได้แก่ การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวกัน การเป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง การเป็นภูมิภาคที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกันและการเป็นภูมิภาคที่บูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลกได้อย่างสมบูรณ์ (สำนักอาเซียน, 2550) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยต้องเตรียมความพร้อมและเร่งปรับตัวรองรับความท้าทายอย่างเต็มรูปแบบเมื่อพิจารณาบริบทของประเทศไทยในปัจจุบันซึ่งประกอบไปด้วยภาคการเกษตร และนอกภาคการเกษตร ซึ่งมีสัดส่วนรายได้ต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (GDP) คิดเป็นร้อยละ 12 และ 88

ตามลำดับ (สภาพัฒน์, 2553) และแม้ว่าสัดส่วนรายได้ภาคเกษตรต่อผลิตภัณฑ์ประชาชาติจะเป็นเพียงร้อยละ 12 ของ GDP แต่ไทยกลับมีรายได้จากภาคธุรกิจการเกษตรสูงถึงร้อยละ 42 ของ GDP (World Bank 2012) ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างการตลาดสินค้าเกษตรโดยมีสาเหตุสำคัญที่มาจาก การเปลี่ยนแปลงด้านอุปสงค์ของผู้บริโภคที่มีฐานะดีขึ้น การประยุกต์ใช้นวัตกรรมในการบริหารจัดการธุรกิจ และการพัฒนารูปแบบสถาบันแบบใหม่ ทำให้ธุรกิจเกษตรขนาดใหญ่ เกิดความได้เปรียบจากการประหยัดต่อขนาด (Economies of Scale) ส่วนหนึ่งมาจากการควมรวมธุรกิจในแนวนอนและแนวตั้ง (Horizontal and Vertical Integration) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจาก “ตลาดโภคภัณฑ์” สู่ “ตลาดผลิตภัณฑ์” ซึ่งทำให้ซูเปอร์มาเก็ต เริ่มมีบทบาทสำคัญในกลุ่มผู้บริโภคทุกระดับ ผลการศึกษาของทีดีอาร์ไอ (นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ, 2555) พบว่า การตลาดสมัยใหม่ที่มีห้างค้าปลีก (Supermarket) ขนาดใหญ่เป็นกลไกสำคัญในระบบธุรกิจการเกษตรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบองค์กรการทำธุรกิจ (Organizational Change) อาทิเช่น ระบบจัดซื้อจากส่วนกลาง การซื้อแบบมีข้อตกลงและเกิดกติกาสถาบันใหม่ (Institutional Change) อาทิเช่น การกำหนดมาตรฐานสินค้าของเอกชนที่เน้นคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร และการทำพันธะสัญญาการเกษตร (Contract Farming) ระหว่างเกษตรกรกับผู้ประกอบการสถานการณ์ค้าสมัยใหม่ดังกล่าวข้างต้น เป็นผลของการจัดการโซ่อุปทานในระบบธุรกิจการเกษตร ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ในตลาดจากเดิมซึ่งเกษตรกรรายย่อยจำหน่ายสินค้าแก่พ่อค้าคนกลางหลายชั้นตอนผ่านตลาดรวบรวม ตลาดค้าส่ง ตลาดค้าปลีกจึงถึงมือผู้บริโภค มาเป็นผู้ค้าปลีก หรือผู้ส่งออก ซึ่งขายโดยตรงกับเกษตรกรโดยมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างใกล้ชิดและมีข้อตกลงการผลิตสินค้าตามมาตรฐานที่กำหนดขึ้น ประเด็นท้าทายสำหรับประเทศไทยในฐานะที่เป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรรายสำคัญของโลก(อันดับ ๘) คือการกำหนดตำแหน่งด้านการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร

ซึ่งจะเลือกเข้าไปจำหน่ายในตลาดใดระหว่างตลาดโลกที่มีมาตรฐานด้านสุขอนามัยอย่างเข้มข้นซึ่งต้องการความรู้และทักษะทั้งด้านการผลิตและการบริการจัดการตลาดระดับสูง หรือตลาดใหม่ในระดับภูมิภาค ระดับประเทศ/ท้องถิ่นที่ต้องการการคิดสร้างสรรค์ที่เชื่อมต่อกับผู้บริโภคด้วยคุณค่าหรือความรู้ที่ร่วมกันได้ นอกจากนี้จะต้องคำนึงว่าทำอย่างไรจึงจะสร้างสมรรถนะและความสามารถในการแข่งขันให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อยซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศได้เชื่อมโยงกับระบบธุรกิจได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืนข้อมูลของ World Economic Forum (WEF, 2013) ที่มีการประเมินเปรียบเทียบการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยกับประเทศที่มีการพัฒนาในระดับเดียวกัน ระบุว่าประเทศไทยอยู่ในช่วงปลายของการพัฒนาที่ใช้ประสิทธิภาพเป็นหลักและกำลังเปลี่ยนเข้าสู่การขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจฐานความรู้(Knowledge Economy) ซึ่งต้องเร่งพัฒนาเพื่อลดจุดอ่อนที่มีอยู่หลายประการ ได้แก่ การศึกษาเทคโนโลยี การพัฒนาฝีมือแรงงานและข้อวิจัยเชิงโครงสร้างพื้นฐานที่เกื้อหนุนการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของสถาบันเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย ที่เสนอแนวทางการแก้ปัญหาเพื่อหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางและการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยตลอดจนลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเห็นควรดำเนินการเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ การสร้างภาวะผู้นำในการพัฒนา(Development Leadership) การขับเคลื่อนกลยุทธ์การพัฒนาแบบร่วมกันได้ประโยชน์ (WIN-WIN Strategy) และการประสานแนวรับภาคีการพัฒนา (Coordinative Development) (TDRI, 2556) นอกจากนี้สภาพัฒน์ ได้กล่าวถึงประเด็นท้าทายที่คนในสังคมต้องรู้เท่าทันและเตรียมรองรับสำหรับเส้นทางสู่ประชาคมอาเซียน สำหรับโครงสร้างเศรษฐกิจไทยที่ทำนายการส่งออกมากกว่าร้อยละ 60 ด้วยการรักษาฐานการผลิตและตลาดเดิม ตลอดจนขยายฐานใหม่ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการยกระดับผลิตภัณฑ์ (Product Upgrading) การยกระดับกระบวนการผลิต (Process Upgrading) และการยกระดับสู่กิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น (Functional Upgrading) (สภาพัฒน์, 2556) ซึ่งในปัจจุบันมีหลายหน่วยงาน รวมทั้งกระทรวงพาณิชย์ได้จัดทำแผนแม่บทกระทรวงพาณิชย์ พ.ศ. 2555-2564 และได้กำหนดยุทธศาสตร์ การยกระดับมูลค่าเพิ่ม (Moving Up Value Chain) ส่งเสริมการปรับโครงสร้างการผลิตของประเทศสู่การค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมเศรษฐกิจฐานสังคม (Social Economy) โดยนำความต้องการของสังคมเป็นตัวสร้างตลาดขึ้นมา (สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์, 2555) ในส่วนของชุดโครงการ “การขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม” ซึ่งเพิ่งเสร็จสิ้นการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 6 ในเดือนตุลาคม 2556 การดำเนินการวิจัยมุ่งเน้นไปในการศึกษาหาแนวทางในการใช้กลไกของธุรกิจฐานสังคม (Social Economy Enterprise : SEE) ในฐานะที่เป็นองค์กรของประชาชนเพื่อร่วมมือกัน สร้างสรรค์คุณค่า (Value Use Creation) และสร้างมูลค่าเพิ่ม(Value Added) แก่ผลิตภัณฑ์ตลอดจนการเชื่อมโยงภาคีพันธมิตร (Strategic Partner) เพื่อนำผลิตภัณฑ์ไปสู่ผู้บริโภคในตลาดเป้าหมาย ในแนวทางการค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade) ซึ่งผลงานวิจัยภายใต้โซ่อุปทานได้ชี้ให้เห็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ของธุรกิจฐานสังคม ประกอบด้วย

- การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (Competitive Growth) ด้วยการเพิ่มพูนความรู้และทักษะด้านการประกอบอาชีพและการดำเนินธุรกิจแก่ภาคีพันธมิตรที่เข้ามามีส่วนร่วมการวิจัย จำนวน 596 องค์กร เกษตรกร 1,818 ราย ผู้ประกอบการรายย่อย 236 ราย
- การปรับเปลี่ยนการผลิตสู่การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Growth) และเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนการผลิตไปสู่การผลิตตามมาตรฐานการเกษตรที่ดี (GAP) แก่เกษตรกรรายย่อยจำนวน 3,008 ราย ครอบคลุมเนื้อที่เพาะปลูก 120,320 ไร่
- การสร้างโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำ (Inclusive Growth) ในการเข้าถึงแหล่งปัจจัยการผลิตและตลาด โดยใช้กลไกของตัวแบบธุรกิจฐานสังคมเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีพันธมิตรภายใต้โซ่อุปทานในการดำเนินธุรกิจ ในแนวทางการค้าที่เป็นธรรม มีเกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมจำนวน 234 ราย สถาบันเกษตรกร/สหกรณ์ 40 แห่ง ผู้ประกอบการรายย่อย 303 ราย โดยพบว่าภาคีที่เข้ามามีส่วนร่วมในธุรกิจ มีรายได้เพิ่มจากเดิม 10-15 เปอร์เซ็นต์ สามารถลดต้นทุนค่าใช้จ่ายการตลาดได้ 10-25 เปอร์เซ็นต์

- ผลงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุดความรู้และนวัตกรรมส่งเสริมธุรกิจฐานสังคมประกอบด้วย ชุดความรู้การสร้างแบรนด์เชิงคุณค่า กรอบการพัฒนาระบบคุณค่าและการค้าที่เป็นธรรม (Value Network and Fair Trade Platform : VN & F Platform) กรอบทิศทางการพัฒนาธุรกิจฐานสังคม (SEE Strategy Map) ชุดความรู้การบริหารจัดการตลาดชุมชน ชุดความรู้การผลิตผลไม้ GAP ด้วยจิตสำนึก ชุดความรู้การพัฒนาผู้นำเชิงคุณค่า ชุดความรู้การจัดการเชิงกลยุทธ์สู่การเปลี่ยนแปลงในองค์กร ชุดความรู้การจัดการโซ่อุปทานในธุรกิจ ชุดความรู้การบริหารความเสี่ยงในธุรกิจ คู่มือการจัดการร้านค้าปลีกชุมชน คู่มือการตรวจประเมินมาตรฐานสินค้า Farmer Shop แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการส่งเสริมการออมและการจัดสรรทุนเพื่อสวัสดิการชุมชน

- ตัวแบบธุรกิจที่เป็นทางเลือกของประชาชน ในการยกระดับความสามารถในการแข่งขันลดความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น เครือข่ายคุณค่าข้าวคุณธรรม เครือข่ายคุณค่าผลไม้คุณภาพ กลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน ตัวแบบธุรกิจ Farmer Shop เครือข่ายคุณค่ายางพาราไทย เครือข่ายคุณค่าข้าวหอมมะลิสหกรณ์ไทย โดยข้อสรุปได้ดำเนินการในรูปแบบของศูนย์เรียนรู้มีชีวิต (Living Learning Center) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สู่สาธารณะชน นอกจากนี้ยังมีศูนย์สารสนเทศสถาบันวิชาการด้านสหกรณ์เป็นกลไกสนับสนุนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร แก่ผู้สนใจในวงกว้าง ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และ วารสารคนสหกรณ์ ข้อค้นพบจากการวิจัยชี้ให้เห็น ช่องว่างในการพัฒนาประเทศระหว่างนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่มีต่อกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1. ขาดกลไกและระบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างสมรรถนะการแข่งขัน ที่สามารถเข้าถึงและสร้างความเข้าใจแก่เกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อย ให้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ วิถีคิด ความรู้และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพอย่างชาญฉลาด มีอำนาจต่อรอง สามารถเชื่อมต่อตลาดได้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียม และมีความเข้าใจในการสืบทอดอาชีพอย่างมั่นคงและก้าวไกล

2. ขาดสถาบันที่เข้มแข็ง ในการทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดการธุรกิจ เพื่อสร้างคุณค่าและสร้างมูลค่าเพิ่มให้การประกอบอาชีพและการยกระดับการชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีแก่เกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อย

3. โครงสร้างการตลาด สำหรับปัจจัยการผลิตและผลผลิตทางการเกษตร ไม่เอื้อต่อเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อย อันเนื่องมาจากนโยบายเดิม ข้อตกลงการค้าเสรี กฎหมาย และกฎระเบียบที่เปิดโอกาสให้แก่ผู้ประกอบการทุนข้ามชาติรายใหญ่ ที่มีความสามารถในการลงทุนในเทคโนโลยีที่มีความได้เปรียบแข่งขันมากกว่าเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาความเหลื่อมล้ำ

4. ขาดการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพและการยกระดับสมรรถนะในการแข่งขันแก่เกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อยอย่างเป็นรูปธรรมโดยพบว่าการแบ่งส่วนราชการและภารกิจของหน่วยงานรัฐ ในการส่งเสริมเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อยยังแยกกันระหว่างการส่งเสริมเทคโนโลยีการผลิต การส่งเสริมมาตรฐานการผลิต การส่งเสริมการตลาดภายในประเทศและการตลาดต่างประเทศ ซึ่งเป็นช่องว่าง (Gaps) ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติสู่การบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ต้องเร่งปรับปรุงแก้ไข และที่สำคัญการชีวิตการดำเนินภารกิจของหน่วยงานรัฐ ยังมุ่งเน้นไปที่ตัวเลขเชิงปริมาณ มิได้มองในเชิงคุณภาพ ตัวอย่างเช่น กรณี การส่งเสริมการทำนา GAP แก่เกษตรกร ในหน่วยงานส่วนใหญ่มีการบูรณาการความร่วมมือกันก็จริงแต่ไปเพิ่มเรื่องจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมฝึกอบรมเรื่อง GAP เพียง 3 วันแต่ไม่มีกลไกการติดตามส่งเสริม และให้การรับรองมาตรฐานแก่เกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรมสถานการณ์ดังกล่าวเป็นกรณีตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นการเกิดช่องว่างระหว่างนโยบายและการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนสู่การปฏิบัติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

5. กลุ่มผู้บริโภคที่เป็นประชาชนทั้งประเทศส่วนใหญ่ ยังไม่ตระหนักเห็นความสำคัญในเรื่องการบริโภคอาหารปลอดภัย เพราะขาดการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผลกระทบจากการบริโภคอาหารปนเปื้อนสารเคมีที่ส่งผลต่อสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บ ดังสถิติการตายของคนไทยด้วยโรคมะเร็งสูงเป็นอันดับหนึ่งในรอบ 30 ปี ซึ่ง

เป็นสัญญาณว่าสังคมไทยกำลังเผชิญกับความเสี่ยงด้านสารเคมีและมลพิษ และพบว่าผู้ป่วยที่มีสาเหตุจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลสูงขึ้นทุกปี ไม่น้อยกว่าปีละ 400,000 คน (กำพล จินดาวัฒนะ, 2551) แต่พบว่าคนไทยส่วนใหญ่ยังคงบริโภคพืชผักผลไม้โดยทั่วไปมากกว่า สินค้าอาหารปลอดภัย เนื่องจากมีราคาสูงกว่า และมีจำหน่ายในตลาดทั่วไปมากกว่า

ผลการวิจัยของชุดโครงการฯ จนถึงระยะที่ 6 ได้ชี้ให้เห็นถึงโอกาสของการใช้กลไก “ธุรกิจฐานสังคม” ในการลดช่องว่างเชิงนโยบายและการปฏิบัติสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนธุรกิจฐานสังคม (SEE Strategy Map) ซึ่งมีภาคีภาคชุมชนขบวนการสหกรณ์ ภาควิชาการ ภาครัฐ ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมซึ่งนำไปสู่ข้อสรุปที่ชี้ให้เห็นผลลัพธ์ในการยกระดับความสามารถในการแข่งขัน การสร้างโอกาสของความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การปรับเปลี่ยนสู่การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการยกระดับการผลิตที่ได้มาตรฐานสากลของเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อย อีกทั้งตัวแบบธุรกิจที่สร้างภาคีพันธมิตรธุรกิจ ภายใต้โซ่อุปทานที่สามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าและบริการ ตลอดจนการสร้างสรรคัลไกการเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อยให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบาย 3 ประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง การเผยแพร่แนวคิด “ธุรกิจฐานสังคม” แก่ผู้นำชุมชนกรรมการสหกรณ์ นักศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อการยกระดับสมรรถนะแก่สถาบันเกษตรกรให้เป็นองค์กรที่ใช้เป็นกลไกในการยกระดับสมรรถนะการแข่งขันของประชาชนที่ศรัทธาและเชื่อมโยงใน “คุณค่าสหกรณ์” สู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน

ประการที่สอง การพัฒนาระบบและกลไกการจัดการเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะการแข่งขันแก่ผู้ประกอบการรายย่อย นักเรียน นักศึกษา และประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทสรุป “การจัดการธุรกิจฐานสังคม” เพื่อลดช่องว่างเชิงนโยบายและด้านรายได้ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

และประการที่สามการศึกษาแนวทางการยกระดับมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าเกษตร เพื่อรักษาฐานส่วนแบ่งการตลาดเดิมของสินค้าเกษตรไทย และการเชื่อมโยงธุรกิจสู่สากลด้วยการสร้างภาคีพันธมิตรธุรกิจในระดับภูมิภาคและระดับโลก (Regional and Global Supply Chain) เพื่อการบรรลุวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศ เพื่อเป็นการสนับสนุนการวิจัยตามกรอบประเด็นยุทธศาสตร์การวิจัยของ สกว. (Strategy Research Issues :SRI) และยุทธศาสตร์ประเทศ (Country Strategy) การวิจัยของโครงการในระยะที่ 7 นี้ จึงจะมุ่งเน้นในการวิจัย 2 กลุ่มการวิจัย ในการใช้กลไกของธุรกิจฐานสังคมสู่การยกระดับการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มแก่ผลิตภัณฑ์และบริการของเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อย เพื่อการบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ประเทศ โดยการวิจัย กลุ่มแรก เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงการยกระดับสมรรถนะแก่เกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อยสู่การเป็นมืออาชีพ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ประเทศซึ่งแบ่งเป็น 4 โครงการประกอบด้วย โครงการการพัฒนาระบบสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อยกระดับสมรรถนะการแข่งขัน ประกอบด้วยการพัฒนาที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ คลังความรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต วารสารและสื่อเรียนรู้เพื่อการเผยแพร่สู่สาธารณะ โครงการการพัฒนาระบบการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกลไกสถาบันการศึกษา โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกลไกหน่วยงานรัฐและโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านกลไกสถาบันเกษตรกร กลุ่มที่สองเป็นการศึกษาแนวทางการยกระดับมูลค่าเพิ่มสำหรับสินค้าเกษตรบางชนิด ประกอบด้วย 3 โครงการได้แก่ โครงการวิจัยแนวทางการยกระดับมูลค่าเพิ่มข้าวอินทรีย์ โครงการวิจัยแนวทางการยกระดับมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์ และโครงการวิจัยแนวทางการขยายผลตัวแบบธุรกิจ Farmer Shop สู่ชุมชนและเชื่อมโยงธุรกิจกับประชาคมอาเซียน

โครงการวิจัยแนวทางการยกระดับมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์

ผักอินทรีย์ (Organic vegetables) เป็นผักที่ผลิตด้วยวิธีการทางธรรมชาติ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์และสารสกัดจากธรรมชาติในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์และพืชที่มีการตัดต่อทางพันธุกรรม ในปี ๒๕๕๓ ประเทศไทยมีพื้นที่ปลูกผักอินทรีย์มีประมาณ ๗,๐๐๐ ไร่ เป็นอันดับ 3 รองจากชาวอินทรีย์และพืชไร้อินทรีย์ (ฤทัยชนก, มปป.) กระบวนการผลิตผักอินทรีย์ต้องคำนึงถึงดิน พืช แมลง และสภาพแวดล้อมควบคู่กันไป โดยต้องมีการปรับปรุงดินให้สมบูรณ์ มีการปลูกพืชหลายชนิดทั้งพืชหมุนเวียนและพืชแซม การป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชโดยไม่ใช้สารเคมี และการป้องกันและกำจัดวัชพืชโดยไม่ใช้สารเคมี (กรมวิชาการเกษตร, 2547) ส่วน Keith (n.d.) ได้กล่าวว่าการปลูกผักอินทรีย์ในระบบการปลูกพืชหมุนเวียนควรใช้พืชไม่น้อยกว่า 3 ชนิด และสามารถแก้ปัญหาการระบาดของโรค แมลง และวัชพืชได้ แต่ต้องเลือกชนิดของพืชให้เหมาะสม

จากรายงานเรื่อง เกษตรอินทรีย์ : ทางเลือกใหม่ของเกษตรกรไทย โดย วลัยเงิน มหาคุณ และพิมพ์หทัย วิจิตธนาวัน (๒๕๔๗) ได้รายงานไว้ว่า ภาครัฐและเอกชนไทยเริ่มต้นตัวที่จะพัฒนาสินค้าเกษตรของไทยให้มีคุณภาพและปราศจากสารพิษตกค้างหลังจากที่กลุ่มประเทศผู้นำเข้าสินค้าเกษตรของไทยเริ่มตรวจสอบคุณภาพสินค้าอย่างเข้มงวดเนื่องจากพบว่ามีการปนเปื้อน ซึ่งสร้างความเสียหายให้กับภาคเกษตรอย่างมาก ทางภาครัฐจึงจูงใจให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งแบ่งการผลิตได้เป็น 2 แบบ คือ

(1) เกษตรอินทรีย์แบบพื้นบ้าน ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก และมีการนำผลผลิตบางส่วนไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น แต่ผลผลิตนี้จะไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน

(2) เกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน เป็นการทำการเกษตรเพื่อจำหน่ายผ่านทางระบบตลาด และหากการรับรองมาตรฐานทัดเทียมกับมาตรฐานจากต่างประเทศจะทำให้ผลผลิตสามารถส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศได้ด้วย

จากการสำรวจข้อมูลโดยมูลนิธิสืบนาคะเสถียร/กรีนเน็ต พื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ เพิ่มขึ้นจาก 192,220.03 ไร่ ในปี พ.ศ. 2552 เป็น 212,995.34 ไร่ ในปี พ.ศ. 2553 (10.8%) และเพิ่มขึ้นเป็น 219,309.66 ไร่ ในปีพ.ศ. 2554 (3.0%) แต่ในปี พ.ศ. 2555 พื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ลดลงเหลือ 205,385.81 ไร่ (-6.4%) จากสถานการณ์ดังกล่าว พื้นที่การผลิตผักอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ในปี ๒๕๕๔ มีพื้นที่เพาะปลูกผักอินทรีย์ ๗,๑๓๒.๘๓ ไร่และมีจำนวนลดลงในปี 2555 ซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูกลดลงเหลือ 4,445.45 ไร่ มีแนวโน้มชะลอตัวในปี 2556 (www.greennet.or.th/article/organicfarming/thailand) เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยยังเป็นระยะการพัฒนาเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยในรูปแบบของการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดจำเป็นต้องอาศัยการรวมกลุ่มกันเพื่อสามารถยกระดับการผลิตได้กลุ่มที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างถาวรหรือเป็นรูปธรรม มักจะมีกระบวนการบริหารจัดการเข้ามาใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น มีโครงสร้างของการบริหารงานอย่างชัดเจน มีระเบียบข้อบังคับ กติกาของกลุ่ม การมีบทบาท หน้าที่ (โครงสร้างกลุ่ม/ใคร/ทำอะไร) ภายในกลุ่มมีการดำเนินการและการบริหารทีม มีความโปร่งใส/ตรวจสอบได้ มีการขยายจำนวนสมาชิก/การพัฒนาความรู้สมาชิก และที่สำคัญคือมีผู้นำกลุ่ม (จักรี สุจริตธรรม, 2546) จากการดำเนินงานวิจัยแนวทางการยกระดับมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์ในเกษตรกรรายย่อยในระยะแรก ภายใต้ชุดโครงการวิจัยการขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรม ระยะที่ 7 ที่ผ่านมาจากกระบวนการวิจัยทำให้เกิดสังคมนการเรียนรู้ต้นแบบของเกษตรกรผู้ผลิตผักอินทรีย์รายย่อย กลุ่มเครือข่ายพี่น้องสองตำบล... ซึ่งมีการพัฒนาตนเองจากเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์เพื่อรับประทานเป็นหลัก ถ้ามีเหลือจึงขายในตลาดใกล้บ้าน ขายไม่ได้ราคาที่เหมาะสม ส่งผลให้เกษตรกรมีปัญหาเรื่องระบบตลาด เนื่องจากผลผลิตผักอินทรีย์ที่ผลิตไม่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคในท้องถิ่น จากต้นแบบการเรียนรู้ของการวิจัยที่นำไปใช้กระตุ้นปรับการวางแนวความคิด เกิดการรวมกลุ่มเป็นต้นแบบในลักษณะบูรณาการเรียนรู้ การกำหนดเป้าหมายร่วม เกิดขบวนการวางแผนร่วม พัฒนาสู่การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM และมี

ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้บริโภค เกิดระบบตลาดเฉพาะที่รองรับผลผลิตอินทรีย์ ส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์รายย่อยมีความเชื่อมั่นและมีแนวทางในการพัฒนาอาชีพการปลูกผักอินทรีย์อย่างยั่งยืนต่อไป ดังจะเห็นได้จากเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายมีความมุ่งมั่นในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสู่ระบบการผลิตผักอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM จำนวน 28 รายจากเกษตรกรเป้าหมาย 40 ราย และจากการพัฒนาแนวทางด้านการตลาดควบคู่กันไปจะเห็นได้ว่าผลผลิตผักอินทรีย์ที่เกษตรกรผลิตได้มีปริมาณเพิ่มขึ้นตลอดเวลาในแต่ละช่องทางการตลาด ทำให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนในจำนวนที่มากขึ้นลำดับ ทั้งนี้ทำให้วิเคราะห์ได้ว่าการดำเนินการวิจัยหารูปแบบการพัฒนาเกษตรกรให้สามารถพัฒนาไปได้บนรากฐานของความเข้มแข็งและยั่งยืนรูปแบบนั้นจะต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อมกันทั้งห่วงโซ่ ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำไปในคราวเดียวกัน จะส่งผลให้ได้รูปแบบที่สมบูรณ์สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดได้

จากการดำเนินการวิจัยคณะนักวิจัยมีความเห็นว่าการวิจัยในระยะถัดไป ควรศึกษาปัจจัยต่างๆที่สนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผักอินทรีย์รายย่อยดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและศึกษาแนวทางเสริมองค์ความรู้ที่จำเป็นของการผลิตผักอินทรีย์ซึ่งจากการวิจัยในระยะที่ผ่านมาพบว่ามีแตกต่างกันไปตามสถานะภาพของกลุ่มเกษตรกร เช่น การสร้างมาตรฐานและการพัฒนากลุ่มเกษตรกร ระบบการวางแผนการผลิตร่วมกัน การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว มาตรฐานของการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (PGS/IFOAM) การสร้างแบรนด์ และการสร้าง Smart Consumer เพื่อส่งเสริมให้กลุ่มพัฒนาสู่ความยั่งยืนต่อไป

2. คำถามวิจัย

แนวทางการยกระดับมูลค่าเพิ่ม (Moving up value chain) ผักอินทรีย์ควรดำเนินการภายใต้ระบบและกลไกอย่างไร จึงจะสามารถนำประโยชน์สู่เกษตรกรรายย่อยและผู้บริโภคได้อย่างยั่งยืน

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

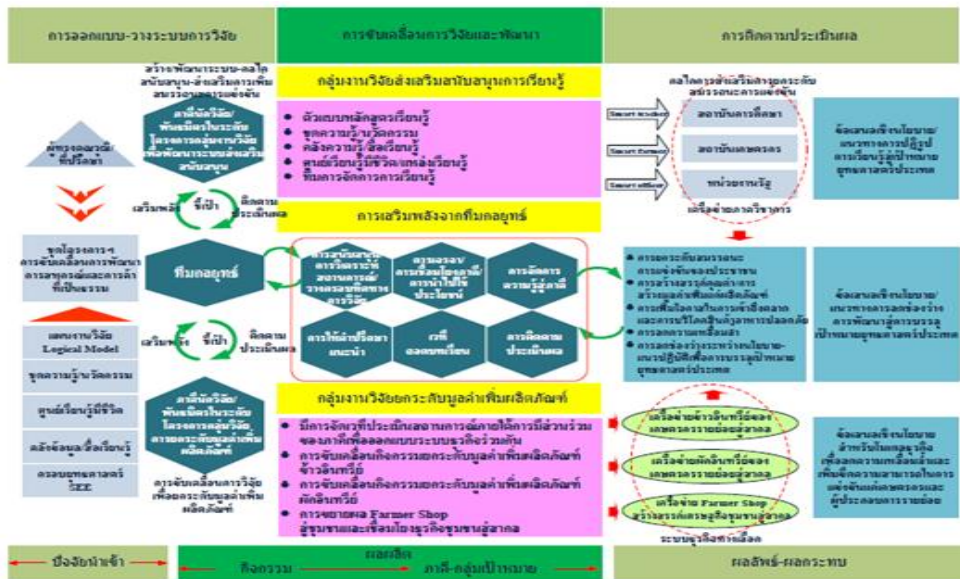
- 1) เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับมูลค่าเพิ่ม (Moving up value chain) ผักอินทรีย์ที่ผลิตโดยเกษตรกรรายย่อย
- 2) เพื่อพัฒนาระบบการจัดการความรู้สู่ชุมชน และ เครือข่ายเกษตรกรผู้ผลิตผักอินทรีย์รายย่อย
- 3) เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการจัดการโซ่อุปทานการผลิตผักอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อย

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- เครือข่ายธุรกิจผักอินทรีย์ที่บูรณาการความร่วมมือภาคีหน่วยงานภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคเอกชน สร้างสรรค์มูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผักอินทรีย์แก่เกษตรกรรายย่อย
- ชุมชนความรู้แนวทางการยกระดับการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์แก่เกษตรกรรายย่อยสู่สากล
- แนวทางการขยายผลเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกผักอินทรีย์ในประเทศเพื่อนบ้าน

5. กรอบคิดการดำเนินงานวิจัย

กรอบแนวทางการวิจัยในระยะที่ 7 จะเป็นไปตาม Logical Framework

รูปที่ 3 กรอบแนวทางการวิจัยชุดโครงการฯ ระยะที่ 7

ซึ่งชี้ให้เห็นการขับเคลื่อนกระบวนการวิจัยที่เชื่อมโยงกันระหว่างการใช้ปัจจัยนำเข้า กระบวนการทำงานและเป้าหมายความสำเร็จในรูปของผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบดังรายละเอียด ดังนี้

5.1 การออกแบบและวางระบบการวิจัยของชุดโครงการและโครงการวิจัยภายใต้ชุดโครงการ จะใช้ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ประกอบด้วย ทีมกลยุทธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ที่ปรึกษา แผนงานวิจัยคลังข้อมูล/สื่อเรียนรู้ ชุดความรู้/นวัตกรรม ศูนย์เรียนรู้ที่เป็นทุนความรู้ของชุดโครงการฯ และกรอบทิศทาง การขับเคลื่อนธุรกิจฐานสังคม โดยมีทีมกลยุทธ์เข้าไปเสริมพลังแก่ทีมวิจัยและภาคีในระดับโครงการวิจัยในการวางแผนการวิจัยในระดับโครงการเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายตามกรอบเวลา

5.2 การขับเคลื่อนกระบวนการวิจัย จะจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มการวิจัย ได้แก่ กลุ่มการวิจัยเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มสมรรถนะการแข่งขัน และกลุ่มงานวิจัยยกระดับมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ โดยมีทีม กลยุทธ์ ช่วยเสริมพลังแก่โครงการวิจัยสู่การบรรลุเป้าหมายด้วยกิจกรรมต่าง ๆ แก่ทีมวิจัยและภาคีระดับโครงการ ประกอบด้วย การสนับสนุนการวิเคราะห์สถานการณ์และการวางกรอบทิศทาง การเจรจาและเชื่อมโยงธุรกิจ และการนำไปใช้ประโยชน์ การจัดการความรู้แก่ภาคีวิจัย การจัดเวทีถอดบทเรียน การให้คำปรึกษาแนะนำแก่ทีมวิจัย-ภาคี และการติดตามประเมินผลการวิจัยระดับโครงการให้ได้ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบตามกรอบ Logical Framework

การดำเนินงานวิจัย โครงการวิจัย “การยกระดับมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์ที่ผลิตโดยเกษตรกรรายย่อย นั้น จะดำเนินงานโดยใช้กลไกของศูนย์พัฒนาเกษตรอินทรีย์สุขใจเป็นแกนในการดำเนินงาน ซึ่งมีกิจกรรมดังนี้

- 1) ส่งเสริมพัฒนาเกษตรกรและภาคีเครือข่ายเกษตรกรที่ผลิตผักอินทรีย์ให้ได้รับการรับรองมาตรฐานอินทรีย์ เพื่อให้เกษตรกรได้นำระบบมาตรฐานอินทรีย์มาใช้ในขบวนการผลิตผักอินทรีย์อย่างเป็นระบบ และเป็นสิ่งยืนยันว่าเกษตรกรหรือเครือข่ายเกษตรกรผลิตพืชผักด้วยระบบอินทรีย์ที่มีมาตรฐาน ต่อผู้บริโภค

- 2) สนับสนุนพัฒนาองค์ความรู้และขบวนการจัดการ การรวมกลุ่มเกษตรกร การกำหนด ผลิตฐานร่วม การวางแผนการผลิต การเก็บข้อมูล การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การแปรรูป ขนส่ง การสร้างตราสินค้า การตลาด และการวางมาตรฐานต่างๆภายใน กลุ่มของเกษตรกรและภาคีเครือข่าย โดยมีทีมพี่เลี้ยงจากศูนย์พัฒนาเกษตรกรอินทรีย์สุขใจ และ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางให้การสนับสนุน
- 3) การพัฒนาช่องทางการตลาดใหม่เพื่อกระจายผักอินทรีย์สู่ผู้บริโภค เช่น โรงแรม การทำ CSR ของบริษัทเอกชน โรงพยาบาล และอื่นๆ เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยได้ยกระดับการ ดำเนินงานด้านการตลาด ศึกษาวิธีการเข้าถึงผู้บริโภค เกิดขบวนการศึกษาเรียนรู้ขึ้น ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคเพื่อพัฒนาไปสู่แนวทางการค้าที่เป็นธรรม

แผนผังแนวทางการทำตลาดใหม่

6. ขั้นตอนและวิธีการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยจะดำเนินงานใน 3 ส่วนไปพร้อมกันโดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็นดังนี้

1. การดำเนินงานในส่วนต้นน้ำคือตัวเกษตรกร โดยวางแผนการดำเนินงานวิจัยไว้ดังนี้
 - การพัฒนาเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายให้ได้รับการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ IFOAM
 - การรวมกลุ่มสร้างกลุ่มนาร่องและปัจจัยที่ทำให้กลุ่มพัฒนาสู่ความยั่งยืน
 - วางแผนการผลิตร่วมกันและการพยากรณ์ผลผลิต
 - การบริหารจัดการปัจจัยการผลิตร่วมกันเพื่อการลดต้นทุนการผลิต
 - การจัดการคุณภาพของผลผลิต
 - การวางแผนด้านการตลาด การตั้งราคาผลผลิต ช่องทางตลาด
 - การสร้างตราสินค้า
 - แนวทางการขยายกลุ่มและการสร้างเครือข่าย
 - แนวทางการพัฒนาสู่ Smart Farmers
 - การสร้างฐานข้อมูล

การดำเนินงานวิจัยสร้างรูปแบบและนำรูปแบบทำวิจัยซ้ำในกลุ่มเกษตรกรคลองโยง-ลานตากฟ้าเพื่อเป็นการศึกษาวิจัยขยายผลต่อไป

รูปแบบการดำเนินงานเครือข่ายพี่น้องสองตำบล+...

2. ดำเนินการศึกษาวิจัยในส่วนกลางน้ำ วางแผนการศึกษาเรื่อง
 - การสนับสนุนองค์ความรู้ที่เหมาะสมให้เกษตรกร
 - การศึกษารูปแบบ Logistics ที่เหมาะสม
 - การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
 - ปัจจัยอื่นๆในการเชื่อมผู้ผลิตกับผู้บริโภค
 - แนวทางการแปรรูปผลผลิตของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต
 - ศึกษาแนวทางการส่งเสริมสนับสนุนการขับเคลื่อนการผลิตผักอินทรีย์ในเกษตรกรรายย่อยของภาคอื่น
3. การศึกษาในส่วนของปลายน้ำ คณะนักวิจัยได้วางแผนศึกษาเรื่อง
 - ลักษณะตลาดแบบ Business to Consumer
 - ลักษณะตลาดแบบ Business to Business
 - ปัจจัยในการพัฒนา smart consumer

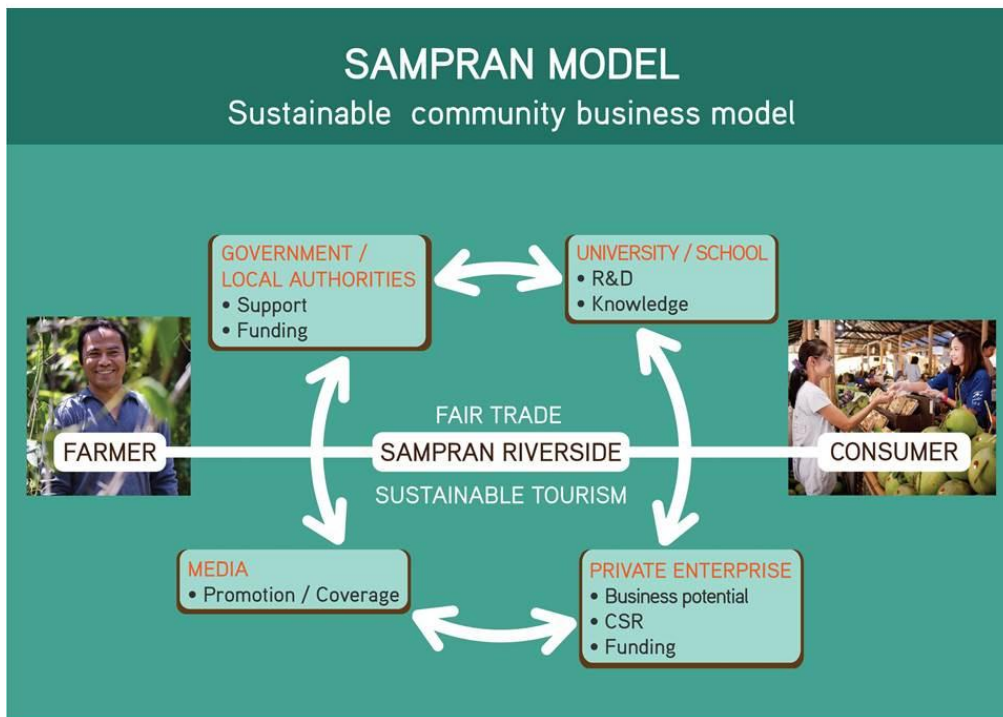
การดำเนินงานวิจัยดำเนินงานภายใต้โครงการสามพรานโมเดล โดยใช้เกษตรกรรายย่อยที่อยู่ภายใต้โครงการเป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย ในระหว่างดำเนินงานวิจัยคณะนักวิจัยวางแผนจัดเวทีถอดบทเรียนในการพัฒนาเกษตรกรในเดือนที่ 6 – 8 เพื่อสร้างบทเรียนรู้ และนำมาสังเคราะห์จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับโมเดลธุรกิจ ส่งเสริมการยกระดับมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผักอินทรีย์แก่เกษตรกรรายย่อย มาตรการลดช่องว่าง และแนวทางการบริหารความเสี่ยง เพื่อนำเสนอต่อไป

7 .แผนการวิจัย

กิจกรรม	ระยะเวลาดำเนินงาน/เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
การเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการกับทีมกลยุทธ์เพื่อสร้างความเข้าใจใน Logical Framework ของชุดโครงการ/โครงการวิจัย		2 3										
การประชุมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มเป้าหมาย/ภาคีเพื่อจัดทำแผนธุรกิจสู่เป้าหมายร่วม และสร้างเครื่องมือวัดผลการวิจัย												
การจัดการความรู้เรื่องการรวมกลุ่มแก่เกษตรกรและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อเกษตรกร			2 6	1								
การประชุมวางแผนร่วมกับภาคีเพื่อการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากลและปรับกระบวนการผลิตเข้าสู่มาตรฐานของเกษตรกรรายย่อยกลุ่มเป้าหมาย		ประชุมกลุ่มประจำเดือนของพี่น้องสองตำบล										
เก็บข้อมูลเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย												
การเชื่อมโยงภาคี แผนการตลาด แนวทางด้านการตลาดรูปแบบต่างๆ การกระจายสินค้า สร้างแบรนด์อินทรีย์สุขใจ	2 2	2 6	1 9	2 3	2 1	1 1	9 7	2 0	1 9	2 0	1 0	
ร่วมประชุมรายงานความก้าวหน้างานวิจัย ๖ เดือน												
การขยายผลส่งเสริมการยกระดับมูลค่าเพิ่มแก่ภาคีเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่เป้าหมาย				1 6	2 6	ประชุมกลุ่มคลอง โยง-ลานตากฟ้า						
ถอดบทเรียนกระบวนการส่งเสริมการเชื่อมโยง ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ การผลิตผักอินทรีย์ในเกษตรกรรายย่อย												
การสรุปบทเรียนปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จในการยกระดับมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์ของเกษตรกรรายย่อย/การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับโมเดลธุรกิจ ส่งเสริมการยกระดับมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ผักอินทรีย์แก่เกษตรกรรายย่อย มาตรการลดช่องว่าง และแนวทางการบริหารความเสี่ยง												
การร่วมประชุมรายงานฉบับสมบูรณ์ และร่วมเวทีเสวนาวิชาการประจำปี												

บทที่ 2 การดำเนินงานวิจัย

โครงการวิจัยการยกระดับมูลค่าเพิ่มผักอินทรีย์ที่ผลิตโดยเกษตรกรรายย่อยภายใต้ชุดโครงการการขับเคลื่อนการพัฒนาการสหกรณ์และการค้าที่เป็นธรรมระยะที่ 8 สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ในปี 2015 คณะนักวิจัยมุ่งเน้นพัฒนาเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายกลุ่มพี่น้องสองตำบล+... ในระยะที่ 2 ปี พ.ศ. 2558 เพื่อเป็นการต่อยอดและขยายผลของงานต่อจากการวิจัยในระยะที่ 1 โดยการดำเนินงานวิจัยเพื่อมุ่งแก้ไขปัญหาของเกษตรกรเพื่อสร้างต้นแบบเกษตรกรผลิตผักอินทรีย์รายย่อย โดยใช้แนวคิดการพัฒนาของ SAMPRAN MODEL (Sustainable Community Business Model) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาการเชื่อมโยงเกษตรกรผู้ปลูกตรงสู่ผู้บริโภค ประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนสนับสนุนการขับเคลื่อน และยกระดับโซ่อุปทานเป็นโซ่คุณค่าอาหารอินทรีย์โดยแบ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็น 3 ด้านคือ ด้านต้นน้ำ ด้านกลางน้ำ และด้านปลายน้ำ

การพัฒนาต้นน้ำ (กลุ่มเกษตรกร)

คณะนักวิจัยติดตามกระบวนการรวมกลุ่มอย่างต่อเนื่องผ่านการประชุมกลุ่ม เดือนละ 1 ครั้ง เป็นเวทีให้เกษตรกร นักวิชาการ หน่วยงานรัฐ หน่วยงานอื่น ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน จากการดำเนินงานในส่วนนี้ทำให้กลุ่มพี่น้องสองตำบล+... เกิดความเข้มแข็งในระบบการรวมกลุ่ม กลุ่มมีโครงสร้างการบริหาร มีกรรมการตรวจสอบ มีที่ปรึกษา มีผู้ประสานงาน อ้างอิงตามขบวนการการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) สร้างระบบการวางแผนการผลิตร่วมกัน การจัดการผลผลิต และการจัดส่งผลผลิตอินทรีย์สู่ผู้บริโภค จากกระบวนการจัดประชุมซึ่งจะหมุนเวียนไปตามบ้านสมาชิกเพื่อให้เกิดโอกาสเยี่ยมแปลงเพื่อน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจัดการแปลง

การประชุมติดตามกระบวนการกลุ่ม

เชิญนักวิชาการ ภาครัฐ และผู้สนับสนุนอื่นๆ มาพบปะเรียนรู้กัน

หลังการประชุมสมาชิกร่วมตรวจเยี่ยมแปลงเพื่อน

ด้านการวางแผนการผลิตร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่ม ให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้าภาคธุรกิจ คือสวนสามพราน ซึ่ง เป็นหัวใจของการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานร่วมกันของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย จากการดำเนินงานร่วมกันมากกว่า 12 เดือน จะเห็นได้ว่าถ้าไม่มีการวางแผนการผลิตอย่างจริงจัง ปริมาณการผลิตของกลุ่มก็จะไม่เพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันทางกลุ่มเกษตรกรจะส่งผักให้สวนสามพรานประมาณ 2-3 ตัน/เดือน แต่ความต้องการของสวนสามพรานนั้นมีความต้องการถึง 6ตัน/เดือน

สมาชิกและเจ้าหน้าที่ของสวนสามพรานร่วมวางแผนการผลิต

ตัวอย่างตารางแบ่งความรับผิดชอบการผลิตผักของสมาชิก

ชนิดผัก	ปริมาณที่ต้องการ (กิโลกรัม/3 วัน)	ผู้รับผิดชอบ
1.ถั่วฝักยาว	15 kg./วัน	1.คุณเจนวิทย์ สระทองหน 2.คุณชาติรี เกิดโถ 3.คุณละม้าย สระทองหน 4.คุณญารินทร์ ทองยี่สุน
2.ถั่วพู	10 kg./3วัน	1.คุณฉวี สวนแก้ว 2.คุณสง่า สวนแก้ว 3.คุณละม้าย สระทองหน ** ปลุกติดแปลง
3.ดอกขจร	10 kg./3วัน	1.คุณหงส์ เรือนทับ 2.แม่พี่กวาง (คุณเรไร) 3.คุณวสันต์ แก้วลิ้ม 4.คุณภัทรนิษฐ์ ภูมมา
4.บวบ	5 kg./3วัน	1.คุณญารินทร์ ทองยี่สุน 2.คุณชาติรี เกิดโถ
5.ใบกระเพรา	1 kg./3วัน	1.นายเจนวิทย์ สระทองหน 2.คุณฉวี สวนแก้ว
6.ใบกุยช่าย	5 kg./3วัน	1.คุณอรุณี พุทธิรักษา 2.คุณนคร บุบวิเศษ
7.ใบคีนฉ่าย	5 kg./3วัน	1.คุณวสันต์ แก้วลิ้ม 2.คุณญารินทร์ ทองยี่สุน
8.มะละกอ ห่าม/ดิบ	10 kg./3วัน	1.คุณเบญจา รวีทองชุม 2.ผญ.สุธรรม จันทร์อ่อน
9.รากผักชี		1.ผญ.สุธรรม จันทร์อ่อน
10.เห็ดเป่าฮื้อ	15 kg./3วัน	1.คุณอรุณี พุทธิรักษา 2.คุณพัทธรินทร์ พุทธิรักษา
11.เห็ดนางฟ้า	10 kg./3วัน	1.คุณอรุณี พุทธิรักษา 2.คุณพัทธรินทร์ พุทธิรักษา
12.เห็ดฟาง	10 kg./3วัน	**ยังไม่มีผู้รับผิดชอบ
13.เห็ดหูหนู	2.5 kg./3วัน	1.แม่พี่กวาง (คุณเรไร)
14.ใบตองตานี	20 kg./3วัน	1.คุณสง่า สวนแก้ว
15.ใบสาระแหน่	1 kg/ 3วัน	1.คุณนคร บุบวิเศษ

การวางแผนการผลิตจะความสำเร็จได้นั้น เป็นสิ่งที่หัวหน้ากลุ่มและสมาชิกต้องใช้การบริหารจัดการอย่างต่อเนื่องเพราะเป็นการให้สมาชิกเกษตรกร 18 ราย มาทำการปลูกให้สอดคล้องกัน โดยที่ต้องปลูกผักหลายชนิดในปริมาณที่ไม่มาก ระยะเวลาปลูกต้องคำนวณให้สามารถเก็บผลผลิตส่งสวนสามพรานอาทิตย์ละ 2 ครั้งด้วย ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ยากกว่า การบริหารการผลิตแบบแปลงใหญ่แปลงเดียว พืชผักชนิดเดียว และมีเจ้าของคนเดียวคอยสั่งงานให้กับลูกไร่หลายๆคนทำ ซึ่งจากการดำเนินงานวิจัยผลผลิตจะเพิ่มได้สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน มีวินัยในการปฏิบัติตามแผน และเกษตรกรต้องทราบถึงความกดดันในความสามารถในการผลิตผักของตนเอง พร้อมทั้งสมาชิกต้องมีเวทีที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการปลูกผักระหว่างกันและถือเป็นบทเรียนที่สำคัญผู้บริโภคคือเจ้าหน้าที่ของสวนสามพรานร่วมเรียนรู้และแสดงความคิดเห็นร่วมวางแผนการผลิตร่วมกับเกษตรกรด้วยจะทำให้แผนการผลิตสอดคล้องกับการนำไปใช้มากขึ้น

ปัญหาที่พบเกิดจากกลุ่มพี่น้องสองตำบล+... เป็นกลุ่มที่มีฐานของความเป็นเพื่อนกันมาก่อน เป็นเกษตรกรที่ปลูกเพื่อการบริโภค และเดิมไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการทำธุรกิจเป็นหลัก แต่เป็นกลุ่มที่มีอุดมการณ์ร่วมในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง มีความซื่อสัตย์ จึงทำให้เกิดความเกรงใจในการบริหารกลุ่ม และขาดความเด็ดขาด ซึ่งส่งผลกระทบต่อความก้าวหน้าในการวางแผนร่วม และการวิจัยในระยะที่ผ่านมาจะเกิดภาวะฝนทิ้งช่วงขาดน้ำในการทำเกษตรในพื้นที่ร่วมด้วย ทำให้ผลผลิตเติบโตในปริมาณที่ไม่มากนัก

ในการแก้ไขปัญหาคณะวิจัย ได้มีการร่วมมือกับอาจารย์ย้ายงาม ประจวบวัน และอาจารย์ปนัดดา กลกิจวิวัฒน์ สร้างกระบวนการในการช่วยกลุ่มวางแผนการผลิต และติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปริมาณผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

การติดตามการสร้างการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วม PARTICIPATORY GUARANTEE SYSTEM (PGS) เป็นโครงการร่วมกับกรมพัฒนาที่ดิน และมูลนิธิเกษตรอินทรีย์ไทยที่ได้ทุนจากธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) ในการขับเคลื่อน PGS ใน ประเทศไทย ซึ่งเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายกลุ่มพี่น้องสองตำบล+... ได้รับเกียรติเป็นหนึ่งในกลุ่มการรับรองมาตรฐานแบบมีส่วนร่วมนำร่องของประเทศ ซึ่งทางกลุ่มพี่น้องสองตำบล+... และผู้มีส่วนได้เสียกับกลุ่ม ได้มีข้อตกลงร่วมกันของกลุ่ม 16 ข้อ ในการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม

จากการดำเนินงานทำให้สมาชิกเห็นประโยชน์ของระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) เริ่มเป็นที่ประจักษ์มากขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้ว่าสมาชิกจะมีการต่อต้านระบบในระยะเริ่มต้น ดังนี้

- เป็นมาตรฐานที่ไม่ต้องใช้เงินทุน เพราะผู้ตรวจสอบคือสมาชิกกลุ่ม หรือคู่ค้า
- ทำให้กลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง
- เป็นเครื่องมือในการรับสมัครใหม่เข้ากลุ่ม หรือในทางตรงกันข้ามเป็นเครื่องมือในการกำจัดสมาชิกที่ทำผิดกฎ หรือไม่มีส่วนร่วมกับกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ
- เปิดโอกาสให้คู่ค้า หรือนักท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ เพิ่มความเชื่อมั่นในระบบเกษตรอินทรีย์
- เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ร่วมของกลุ่ม จะสังเกตได้ว่าข้อตกลงตามมาตรฐาน การรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ของกลุ่มพี่น้องสองตำบล+... มีความเข้มข้นกว่ามาตรฐาน IFOAM เสียอีก (เช่น 1.ห้ามให้มีพืชชุกชาน 2.ห้ามสมาชิกในกลุ่มปลูกพืชแนวกันชนที่ซ้ำกับพืชที่ขายในกลุ่ม) ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของกลุ่มเป็นอย่างยิ่ง

มาตรฐานการรับรองแบบมีส่วนร่วมกลุ่มพี่น้องสองตำบล+...

ข้อกำหนดมาตรฐานการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS กลุ่มพี่น้องสองตำบล+...)

๑. ผู้ผลิตไม่ใช้เมล็ดพันธุ์ GMOs
๒. ผู้ผลิตไม่ใช้เมล็ดพันธุ์ลูกผสม หรืออาหารไม่ได้มีวิธีกำจัดอย่างเหมาะสมหรือไม่
๓. ผู้ผลิตไม่ใช้ปุ๋ยเคมี
๔. ผู้ผลิตไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์กำจัดศัตรูพืช เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าหนู และสารโหม่นสังเคราะห์ทุกชนิด
๕. ผู้ผลิตมีวิธีการจัดการปรับปรุงดิน และหมุนเวียนธาตุอาหารในดินด้วยอินทรีย์วัตถุ (ระบุ)...
๖. ผู้ผลิตนำปัจจัยภายนอกมาใช้ ปลอดภัย ... และได้รับความเห็นชอบจากกลุ่มแล้วหรือไม่
๗. ผู้ผลิตไม่ได้ปลูกพืชคู่ขนาน หรือปลูกพืชชนิดเดียวกัน ทั้งอินทรีย์และไม่อินทรีย์
๘. ไม่พบการเปลี่ยนแปลง การเอาอินทรีย์วัตถุในแปลงปลูก
๙. ผู้ผลิตไม่มีความเสี่ยงจากมลพิษรอบข้างที่มาจากน้ำ ดิน อากาศ หรือมีวิธีการป้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ (ระบุ)...
๑๐. ผู้ผลิตมีผลการตรวจวิเคราะห์การปนเปื้อนโลหะหนัก และสารเคมีอันตรายตกค้างในดิน หรือน้ำ
๑๑. หากมีการใช้อุปกรณ์เครื่องจักรร่วมกับรถแทรคเตอร์ ได้มีการทำความสะอาดก่อนใช้หรือไม่
๑๒. ผู้ผลิตไม่ใช้ถาวรจุ๋ยเคมีมาบรรจุปุ๋ยอินทรีย์ถาวร
๑๓. ตรวจสอบวันที่ใช้สารเคมีครั้งสุดท้ายในแปลงปลูกทุกแปลง ต้องเกิน ๑ ปี หากไม่ถึงให้เปลี่ยนระยะปรับเปลี่ยน
๑๔. ผู้ผลิตเข้าร่วมประชุมกลุ่มทุกครั้ง (หรือขาด...ครั้งในรอบปี)
๑๕. มีแผนการผลิต และประวัติเข้าร่วมย้อนหลัง ๓ ปีไว้ในรายงาน
๑๖. ได้ทำปฏิญญาตนว่าจะทำตามมาตรฐานนี้อย่างเคร่งครัด

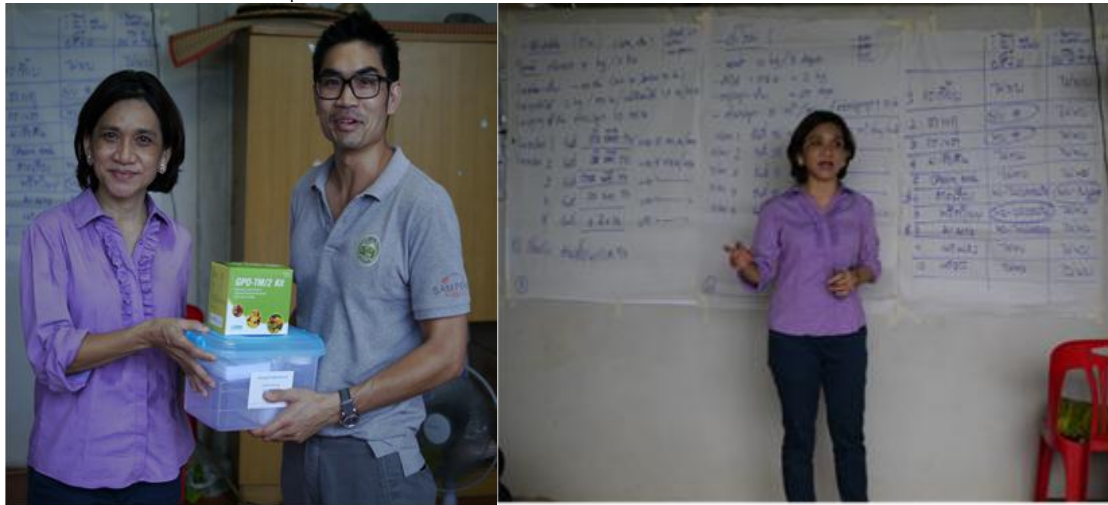
ในครึ่งปีหลังของงานวิจัยกลุ่มพี่น้องสองตำบล+... ได้ปรับระบบรับรองแบบมีส่วนร่วมให้มีความชัดเจนมากขึ้นและจัดเป็นหมวดหมู่ให้มีความชัดเจนมากขึ้น และใช้ระบบรับรองแบบมีส่วนร่วมในการรับรองสมาชิกใหม่อีกด้วย (ข้อมูลตามเอกสารในภาคผนวก)

การพัฒนาการด้านความรู้ได้รับการสนับสนุนจาก อาจารย์จุฑาทิพย์ ภัทราวาท สถาบันวิชาการ สหกรณ์ มาอบรมเรื่อง กระบวนการรวมกลุ่ม และแนวทางวางแผนการปลูกผัก เพื่อเป็นการเสริมความรู้และแนวทางการดำเนินงานให้เกษตรกร

การอบรม “การรวมกลุ่มสร้างเครือข่าย”

การเฝ้าระวังการปนเปื้อนสารเคมีของผลผลิตโครงการฯ ได้ประสานการทำงานร่วมกับ มกช. ในการตรวจสอบเคมีตกค้างในผักของกลุ่ม เพื่อเป็นการทำงานร่วมกันในการยกระดับมาตรฐานการทำเกษตรอินทรีย์ และเป็นการบูรณาการการแก้ปัญหาการปนเปื้อนสารเคมีเกษตรในผักที่ต้นเหตุ เพราะถ้าผลตรวจปรากฏการปนเปื้อนสารเคมีเกษตรกลุ่มเกษตรกรจะสามารถหาวิธีแก้ไขป้องกันได้

คุณวิบูลวรรณ วรรณโมลี นักวิชาการชำนาญจาก มกช.

กรมการเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 หน่วยงานราชการชื่อ: ...
 หน้าที่: ...
 สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ (สำนักงานมาตรฐาน) เลขที่ 50 ถนนพหลโยธิน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900
 โทร 02-561-2277 ต่อ 1705 หรือ 02-579-4140 โทรสาร 02-579-4139 wantana.foodham@gmail.com

ที่	วันที่เก็บ	ตัวอย่าง	แหล่งที่เก็บ/เกษตรกร/ ผู้ปลูก/ร้านค้า	ผล การตรวจด้วยชุด "จีที"			หมายเหตุ
				ไม่พบสารเคมี	พบสารเคมีใน ระดับปลอดภัย	พบสารเคมีใน ระดับไม่ปลอดภัย	
1.	4/1/15	ผักชี	02 กิ่ง		✓		
2.		กุนเชียง	๓	✓			
3.		ผักกาดขาว	๓	✓			
4.		ดินห่อ	๓	✓			
5.		หน่อเตย	บุญวิทย์	✓			
6.		ผักกาด	วิสาข์	✓			
7.		มะกอกแปง	วิสาข์			✓	
8.		กระเทียม	วิสาข์	✓			
9.							
10.							

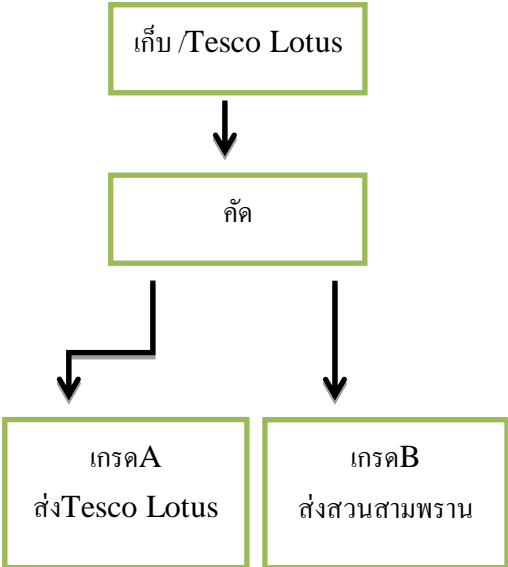
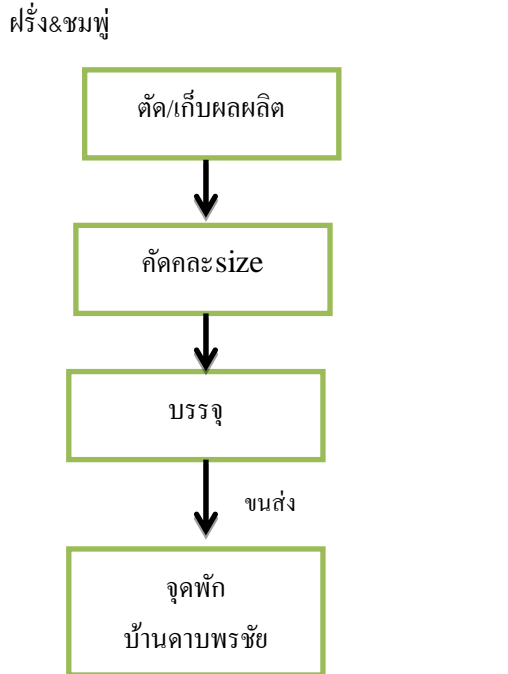
ตัวอย่างแบบรายงานผลการตรวจสอบสารพิษตกค้าง จาก มกช.

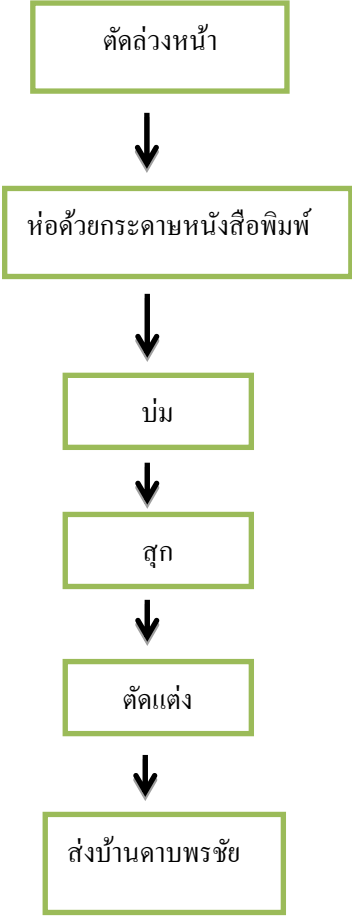
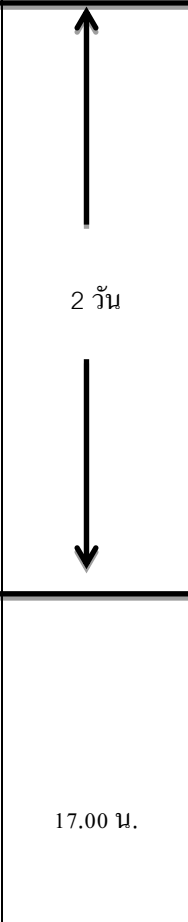
การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 18 ราย ได้รับการรับรองแปลงมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ IFOAM เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2558 ซึ่งเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายใช้เวลาพัฒนาแปลงเพื่อขอรับรองเป็นเวลา 1 ปี

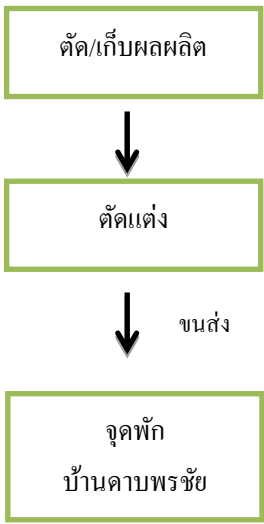
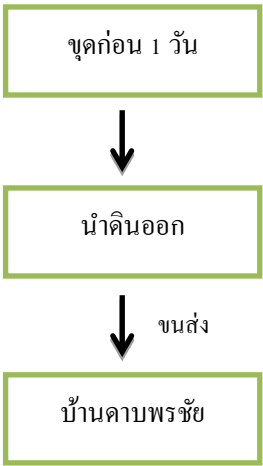
การพัฒนาด้านกลางน้ำ

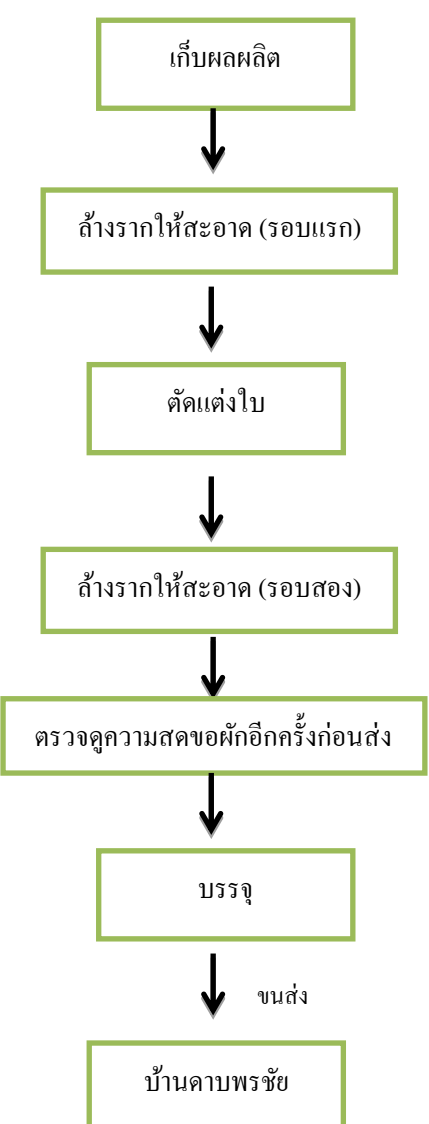
มีโครงการความร่วมมือกับอาจารย์ปนัดดา กลกิจวิวัฒน์ ผู้อำนวยการศูนย์โลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน และอาจารย์อภิธา บุญศิรินักวิจัยเชี่ยวชาญ ศูนย์เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน ในการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มพี่น้องสองตำบล+...ในด้านการขนส่ง (LOGISTICS) และการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว (POSTHARVEST)

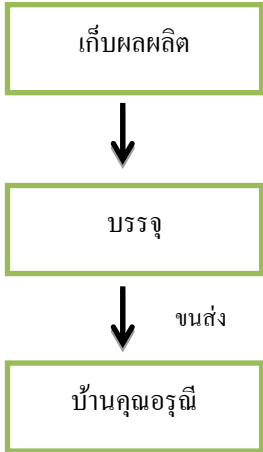
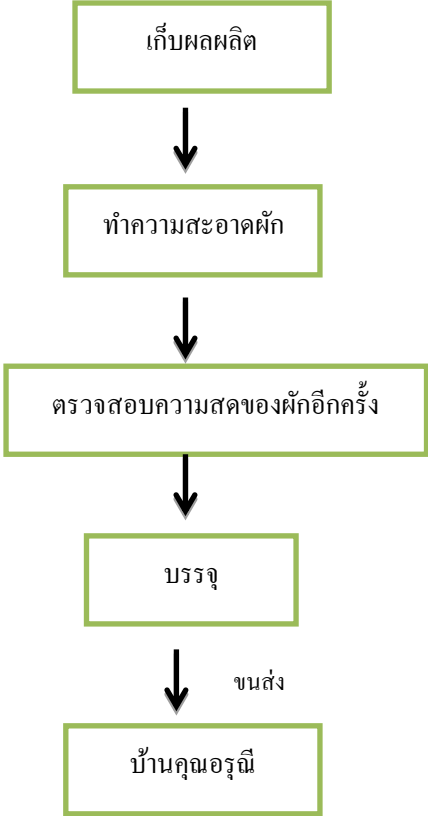
ตัวอย่างขั้นตอนการขนส่งผักของเครือข่ายพี่น้องสองตำบล

ลำดับ	ชื่อเกษตรกร	ขั้นตอน	เวลา	วิธีการ
1.	เบญจา	<p>ฝรั่ง</p> <pre> graph TD A[เก็บ / Tesco Lotus] --> B[คัด] B --> C[เกรด A ส่ง Tesco Lotus] B --> D[เกรด B ส่งสวนสามพราน] </pre>	06.00 น.	<ul style="list-style-type: none"> -สินค้าเกรด B ไปสวนสามพราน -ไม่ได้คัดสินค้า -บรรจุถุงพลาสติก 10 ก.ก. / ใส่ลังพลาสติกห่อผลไม้
		<p>ฝรั่ง&ชมพู</p> <pre> graph TD A[ตัด/เก็บผลผลิต] --> B[คัดคละ size] B --> C[บรรจุ] C --> D[ขนส่ง] D --> E[จุดพัก บ้านดาบพรชัย] </pre>	<p>06.00 น.</p> <p>11.00 น.</p> <p>15.00-16.00 น.</p> <p>17.00 น.</p>	<ul style="list-style-type: none"> -ตัด/เก็บใส่ตะกร้า -พักไว้ในตะกร้า -ฝรั่ง : บรรจุพลาสติก 10 ก.ก. -ชมพู : บรรจุลงกล่อง

ลำดับ	ชื่อ เกษตรกร	ขั้นตอน	เวลา	วิธีการ
	เบญจา	กล้วย <pre> graph TD A[ตัดล้างหน้า] --> B[ห่อด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์] B --> C[บ่ม] C --> D[สุก] D --> E[ตัดแต่ง] E --> F[ส่งบ้านคาบพรชัย] </pre>	 <p>2 วัน</p> <p>17.00 น.</p>	<p>- รองน้ำ แล้วหมกแกลบ</p>
			<p>06.00-11.00 น.</p> <p>15.00-16.00 น.</p> <p>17.00 น.</p>	<p>- เก็บใส่ตะกร้า โดยใช้ใบตองรอง พื้นลังพลาสติก แล้วนำมาตั้งข้างให้ แห้ง</p> <p>- ใส่กล่อง : 10 ก.ก. รองด้วยใบตอง</p> <p>- ใส่ถุง : 10 ก.ก. รองด้วยใบตอง</p>

ลำดับ	ชื่อ เกษตรกร	ขั้นตอน	เวลา	วิธีการ
2.	ณวี	<p>คำลิ่ง</p> <pre> graph TD A[ตัด/เก็บผลผลิต] --> B[ตัดแต่ง] B --> C[ขนส่ง] C --> D[จุดพัก บ้านคาบพรชัย] </pre>	<p>07.00-08.00 น.</p> <p>17.00 น.</p>	<p>-วางบนผ้าเปียก</p> <p>-ตัดแต่ง ทำเป็นกำพอประมาณ</p> <p>-ก่อนนำส่งบ้านคาบ จะทำการตัดแต่งซ้ำอีกครั้ง เพื่อเช็คความเรียบร้อย</p>
		<p>กระชาย</p> <pre> graph TD A[ขุดก่อน 1 วัน] --> B[นำดินออก] B --> C[ขนส่ง] C --> D[บ้านคาบพรชัย] </pre>	<p>16.00 น.</p> <p>09.00 น.</p> <p>17.00 น.</p>	<p>-ล้างด้วยน้ำสะอาด</p>

ลำดับ	ชื่อ เกษตรกร	ขั้นตอน	เวลา	วิธีการ
3.	สง่า	ใบบองตानी 	ช่วงเวลาเย็น 16.00-17.00น. 17.30 น.	-ตัดช่วงเย็น เพราะ ใบบองจะไม่ไหม้ -พับละ 1 ก.ก. -ใส่ถุงพลาสติกมีรู (ถุงใหญ่) ถุงละ 4 ก.ก.
		ผักโขม & ผักบุ้ง 	07.30 น. 09.00 น. 16.00 น. 16.30 น. 17.30 น.	-บรรจุใส่ถุงมีรู -ใบบองรองก้นถุง นำผักโขมหรือ ผักบุ้งใส่ถุง โดยเอารากลง -บรรจุถุงละ 3 ก.ก.

ลำดับ	ชื่อ เกษตรกร	ขั้นตอน	เวลา	วิธีการ
4.	ละม้าย	<p>ดอกแค</p> <pre> graph TD A[เก็บผลผลิต] --> B[บรรจุ] B --> C[ขนส่ง] C --> D[บ้านคุณอรุณี] </pre>	<p>06.00-07.00 น.</p> <p>13.00 น.</p> <p>20.00 น.</p>	<p>-เก็บแล้วใส่ตะกร้า เพื่อมาคัดเลือกที่บ้านพัก</p> <p>-หลังจากนั้นนำมาคัดแยกรอบ2 อีกครั้ง ใส่กะละมัง แล้วนำมาแห้งมากลุมปิดกันแสงแดด</p> <p>-บรรจุใส่ถุงพลาสติกที่มีรู หนัก 1 ก.ก.</p>
		<p>ตำลึง</p> <pre> graph TD A[เก็บผลผลิต] --> B[ทำความสะอาดผัก] B --> C[ตรวจสอบความสดของผักอีกครั้ง] C --> D[บรรจุ] D --> E[ขนส่ง] E --> F[บ้านคุณอรุณี] </pre>	<p>07.00 น.</p> <p>08.00 น.</p> <p>12.00-13.00น.</p> <p>13.00 น.</p> <p>20.00 น.</p>	<p>-ใส่ตะกร้าแล้วล้างด้วยน้ำสะอาด</p>

ลำดับ	ชื่อ เกษตรกร	ขั้นตอน	เวลา	วิธีการ
5.	นคร	<p>จิงจูฉ่าย & กุยช่าย</p> <pre> graph TD A[เก็บผลผลิต] --> B[ล้างทำความสะอาดรอบแรก] B --> C[ตัดแต่ง] C --> D[ล้างทำความสะอาดรองสอง] D --> E[บรรจุ] E --> F[ขนส่ง] F --> G[บ้านดาบพรชัย] </pre>	<p>↑</p> <p>17.00-18.00น.</p> <p>↓</p>	

ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรได้เข้าถึงความรู้เทคโนโลยีการรักษาคุณภาพของผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวด้วยเทคนิคและวิธีต่างๆ ที่เกษตรกรสามารถทำได้เพื่อส่งผลผลิตที่มีคุณภาพและมาตรฐานถึงลูกค้าและเป็น การหาวิธีการลดต้นทุนของการขนส่งอีกจากแปลงปลูกสู่ผู้บริโภคอีกด้วย

จากการดำเนินงานวิจัยพบว่าการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและการขนส่งจะเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ของการเพิ่มช่องทางการตลาดของกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะช่องทางการตลาดผ่านโครงการ FROM FARM TO FIRM ซึ่งเป็นโครงการฯที่ออกแบบมาให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตอินทรีย์ผ่านเว็บไซต์ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ จะทำให้กลุ่มเกษตรกรพัฒนาจากกลุ่มผู้ปลูกมาเป็นกลุ่มธุรกิจเกษตรกรอินทรีย์ที่สามารถขายสินค้าตรงให้กับ ผู้บริโภคซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่ทำให้เกษตรกรลดขบวนการเข้าถึงด้านการตลาดได้ ทั้งนี้ยังเป็นช่องทางที่ เกษตรกรสามารถหาข้อมูลในการวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และมีสมาชิกใน กลุ่มซึ่งไม่ใช่ผู้ปลูก มาทำเรื่องบริหารจัดการ(ADMIN) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและการควบคุมคุณภาพ (QC) ซึ่งจะเป็นแนวทางทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถบริหารธุรกิจเกษตรอินทรีย์ได้ทั้งห่วงโซ่จากเกษตรกร ผู้ผลิตสู่ผู้บริโภคได้โดยตรงในราคาที่เป็นธรรม

การพัฒนาด้านปลายน้ำ

ยกระดับการพัฒนาช่องทางการตลาดเดิมคือ การขายตรงให้สวนสามพราน และตลาดสุขใจซึ่งจะโยงถึงระบบการวางแผนการผลิตของกลุ่ม การพัฒนาด้านปริมาณ คุณภาพ การขนส่ง และระบบการบริหารจัดการร่วมกันของกลุ่ม เพื่อสร้างบทเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่จะผลิตผลผลิตสินค้าอินทรีย์ขายให้ภาคธุรกิจโรงแรม ซึ่งอาจจะสามารถขยายผลไปธุรกิจอื่นได้ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียนสถานศึกษาต่อไป

ขายส่งภาคธุรกิจ สวนสามพราน

ร้านพี่น้องสองตำบล+... ที่ตลาดสุขใจ

กลุ่มได้รับการต่อยอดช่องทางการตลาดผ่านสวนสามพรานโดยกลุ่มส่งผักอินทรีย์ให้กับพนักงานของบริษัทกระทิงแดงเป็นรายสัปดาห์ โดยบริษัทส่งรถมารับสินค้าที่ศูนย์พัฒนาอินทรีย์สุขใจไปบริโภค ถือได้ว่าเป็นอีกช่องทางการตลาดช่องทางหนึ่ง

ส่งผักอินทรีย์ให้กับบริษัท กระทิงแดง จำกัด

มีการพัฒนากิจกรรมตลาดสุขใจสัญจร โดยปีนี้ทางกลุ่มได้ขยายไปขายที่สำนักงานบริษัทปูนซีเมนต์ไทย (SCG) และจะขยายไปขายเพิ่มที่ธนาคารแห่งประเทศไทยในช่วงครึ่งปีหลังต่อไป ในการไปร่วมกิจกรรมตลาดสุขใจสัญจร ซึ่งเป็นที่มาของการตลาดของกลุ่มเกษตรกรช่องทางหนึ่งแล้ว ยังเป็นเสมือนเวทีให้เกษตรกรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้บริโภคในฐานที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย ยังผลให้เกษตรกรสามารถพัฒนาผลผลิต คุณภาพ และปัจจัยอื่นให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้มากขึ้น

ร้านพี่น้องสองตำบล... โครงการสุขใจสัญจร

อีกด้านหนึ่งของกิจกรรมตลาดสุขใจสัญจร ซึ่งเป็นเวทีการเรียนรู้ให้ผู้บริโภคมั่นใจในมาตรฐานและระบบเกษตรอินทรีย์ ทำให้เกิดฐานสมาชิกซึ่งนำไปสู่การเปิดช่องทางการตลาดใหม่คือ โครงการ FROM FARM TO FIRM โดยจะให้พนักงาน SCB มาเป็นกลุ่มลูกค้าสมาชิก และสั่งซื้อผักด้วยระบบ ONLINE ผ่าน WEBSITE สุขใจออร์แกนิก (Sookjai Organics) ซึ่งจะมีการ UPDATE ข้อมูลผลผลิตทุกสัปดาห์ และมีการจัดส่งสินค้าสู่ผู้บริโภคซึ่งเป็นสมาชิกทุกสัปดาห์ไปที่สำนักงานของสมาชิกผ่านโครงการทำ CSR ร่วมกัน ซึ่งจะมีภาคีร่วมทำงานคือ ศูนย์ LOGISTICS มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน คาดว่าโครงการฯ จะเริ่มมีการจัดส่งสินค้าได้ในเดือนเมษายน พ.ศ.2559 เนื่องจากยังต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนาเว็บไซต์ให้ใกล้เคียงกับตลาดสดให้มากที่สุดและเกษตรกรสามารถใช้งานได้ ซึ่งคาดว่าโครงการฯ จะเป็นต้นแบบของการเชื่อมตรงระหว่างเกษตรกรกับพนักงานบริษัทโดยตรงซึ่งจะเป็นการขยายช่องทางตลาดผลผลิตผักอินทรีย์ให้กว้างขวางขึ้น และผู้บริโภคสามารถเข้าถึงการบริโภคผักอินทรีย์ได้อีกช่องทางหนึ่งในราคาที่ เป็นธรรม

เครื่องมือในการสร้างสังคมอินทรีย์อีกทางหนึ่งคือ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ดีในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์เพราะเป็นการพานักท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้บริโภค ไปพบเกษตรกรถึงที่ในแปลงเกษตรอินทรีย์ นักท่องเที่ยว (ผู้บริโภค) จะเกิดความมั่นใจ จากที่ได้พบเห็นและเรียนรู้กับเกษตรกร และยังได้เป็นผู้รับรองแบบมีส่วนร่วมไปในตัวตามมาตรฐานการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS) ด้วย เกษตรกรจะเกิดความภาคภูมิใจที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยม และยังได้เพิ่มช่องทางการขายอีกด้วย นักท่องเที่ยวที่ประทับใจยังมีส่วนช่วยในการทำการตลาดให้กับ BRAND ของกลุ่มผ่านการแชร์ประสบการณ์ผ่านช่องทาง SOCIAL MEDIA ต่างๆ อีกด้วย

ทั้งนี้ทางโครงการและทีมวิจัยได้ทำแผนที่ท่องเที่ยวแนะนำลูกค้าตลาดสุขใจ และตลาดสุขใจสัญจรมาเที่ยงสวนของสมาชิก และจัดทำแผนที่พำนักท่องเที่ยวกลุ่มนาร่อง (FAMILIARISATION TRIP) และสื่อมวลชนมาทำข่าวเกษตรกรต้นแบบไปเผยแพร่ให้องค์ความรู้ต่อผู้สนใจ

จากการดำเนินการวิจัยฯ คณะวิจัยได้นำความรู้ที่ได้ขยายผลใช้กับเกษตรกรในเครือข่ายสามพรานโมเดลอีก 3 กลุ่ม คือกลุ่มคลองโยงลานตากฟ้า, กลุ่มชุมชนเป็นสุขป่าละอู, กลุ่มเกษตรอินทรีย์คลองบางแก้ว เพื่อพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ในแต่ละกลุ่มให้สามารถยกระดับมูลค่าเพิ่ม การผลิตผักอินทรีย์ของกลุ่มตามแนวทางที่กลุ่มพี่น้องสองตำบล+... ได้ดำเนินงานมา ซึ่งเกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มได้นำแนวทางที่กลุ่มพี่น้องสองตำบล+... มาประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเองดังนี้

กลุ่มคลองโยงลานตากฟ้า

กลุ่มคลองโยงเป็นกลุ่มเล็ก แต่มีศักยภาพในการผลิตผักอินทรีย์คุณภาพดีอย่างต่อเนื่อง ช่องทางการตลาดของกลุ่มหลักจะเป็นตลาดสุขใจ และตลาดสุขใจสัญจร และตอนนี้ก็จะเริ่มส่งให้สวนสามพรานบ้าง

กลุ่มจะมีการพัฒนาการที่ดี โดยเฉพาะหัวหน้ากลุ่ม คุณสมทรง ซึ่งปรับจากเกษตรกรที่เคยพึ่งพาสารเคมี จนบัดนี้ผ่านการตรวจรับรองจาก มกท. (สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย) ซึ่งน่าจะได้ใบรับรองมาตรฐาน IFOAM ในไม่ช้า

พื้นที่ผลิตของคุณสมทรงไม่ค่อยอำนวยต่อการปลูกผักอินทรีย์ แต่เพราะความพยายามอย่างต่อเนื่องก็สามารถทำสำเร็จได้ จนตอนนี้มีผักส่งให้ผู้ส่งออกไปได้ทุกวันทุกสัปดาห์ ทำให้ทางครอบครัวที่ไม่เห็นด้วยกับการทำเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่แรกมีความเชื่อมั่น และสนับสนุนให้ขยายพื้นที่แล้ว

ตอนที่ผู้ส่งออกมาติดต่อซื้อผักตอนแรก คุณสมทรงยังไม่มีใบรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล ทางโครงการเลยเชิญผู้ส่งออกมาดูการประชุมกลุ่มประจำเดือน และมาดูระบบรับรองแบบมีส่วนร่วม ซึ่งหลังจากที่ผู้ส่งออกมาประชุมครั้งนั้น ก็ทำให้เขามั่นใจกับวิธีการขับเคลื่อน และระบบการทำเกษตรอินทรีย์ของกลุ่ม โดย

ที่เขาบอกว่าเขามั่นใจและกล้าที่จะซื้อผักโดยไม่ต้องมีใบรับรองด้วย นับได้ว่า PGS สามารถเป็นเครื่องมือในการขายอย่างมีประสิทธิภาพได้ด้วย

ผักที่ส่งไปได้ทุกวันจะถูกตรวจสอบสารเคมีปนเปื้อนทุกครั้ง ซึ่งเคยมีการตรวจพบสารเคมีปนเปื้อน และก็ได้ทำการตรวจหาที่มาของสารเคมี ก็ปรากฏว่าเป็นสารเคมีที่ลืมนำมาจากแปลงข้างเคียง ซึ่งถึงแม้จะมีแนวกันชนแล้ว แต่ในช่วงที่ลมพัดแรง ก็อาจมีหลุดปนเปื้อนเข้ามาได้ จึงได้มีการชิงแผ่นพลาสติกเป็นแนวกันชนอีกชั้น หลังจากนั้นก็ไม่มีการตรวจเจอสารเคมีปนเปื้อนอีก

ทางผู้ส่งออกมีข้อสงสัยกับคุณสมบัติตั้งแต่ครั้งที่ทางได้วันตรวจเจอสารเคมีปนเปื้อน เพราะเขาเชื่อมั่นกับการทำเกษตรอินทรีย์ของคุณสมทรง นับได้ว่าเป็นบทพิสูจน์ให้เห็นว่าการที่ลูกค้ามารู้จักกับเกษตรกรโดยตรง และมีส่วนร่วมในระบบ PGS ของกลุ่ม ก็จะทำให้ลูกค้ามั่นใจ และเข้าใจยามที่เกิดปัญหา

กลุ่มชุมชนเป็นสุขป่าละอู

กลุ่มชุมชนเป็นสุขป่าละอู ประกอบไปด้วยเกษตรกรรุ่นใหม่ และมีศักยภาพในการผลิตในปริมาณมาก เนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรจะเป็นแปลงใหญ่ รวมถึงสภาพภูมิอากาศที่อำนวยต่อการปลูกผัก หัวหน้ากลุ่มเป็นเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์มาเป็นเวลานานแล้ว มีประสบการณ์ค้าขายกับบริษัทส่งผักอินทรีย์มาก่อน ในด้านช่องทางการตลาด กลุ่มจะมีศักยภาพในการผลิตผักที่หลากหลายในปริมาณที่ต่อเนื่องส่งสวนสามพราน เพราะหัวหน้ากลุ่ม มีประสบการณ์ในการวางแผนการผลิตมาก่อน ในทางเดียวกัน กลุ่มจะมีผักที่หลากหลายไม่เหมือนกลุ่มอื่นมาที่ตลาดสุขใจ รวมถึงวิธีการขายที่มีเอกลักษณ์ สามารถทำยอดขายได้สูงกว่ากลุ่ม อื่น ๆ การที่กลุ่มอยู่ห่างไกลจากสวนสามพรานนั้น ทำให้การมาส่งผักจะเป็นแค่สัปดาห์ละครั้ง กลุ่มจึงไม่ได้ไปร่วมขายตลาดสุขใจสัญจร หรือ Website Organics ณ ตอนนี การใช้ PGS เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นกลุ่มที่มีเกษตรกรที่เพิ่งหันมาทำเกษตรอินทรีย์หลายราย และยังมีเกษตรกรที่สนใจวนเวียนเข้ามาร่วมประชุมกลุ่มเป็นประจำ PGS จึงเป็นการเตรียมพร้อมเกษตรกรอย่างดี ก่อนที่จะมีเจ้าหน้าที่ของ มกท. (สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทย) มาตรวจแปลง สำหรับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากล IFOAM เกษตรกรที่สนใจเข้ากลุ่มก็จะเห็นข้อตกลงที่ต้องปฏิบัติตามอย่างชัดเจนด้วย

กลุ่มคลองบางแก้ว

กลุ่มคลองบางแก้ว จะไม่เหมือนกลุ่มเกษตรกรทั่วไป เพราะส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านวัยกลางคน ซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินและประสบการณ์ในการทำเกษตร แต่มีความประสงค์มาร่วมกันทำเกษตรอินทรีย์เพื่อหารายได้เสริม จึงมีการรวมกลุ่มกันโดยทาง อบต. เป็นผู้ช่วยประสาน

หัวหน้ากลุ่มคุณวันชัย เป็นเกษตรกรที่ได้ไปรับรองมาตรฐานอินทรีย์สากล IFOAM แล้ว เป็นแรงสำคัญในการขับเคลื่อนกลุ่ม รวมถึงคุณวัลลภ เป็นเกษตรกรหนุ่มที่แบ่งพื้นที่ ... ไร่ ให้กับกลุ่มเพื่อปลูกผักอินทรีย์ร่วมกัน

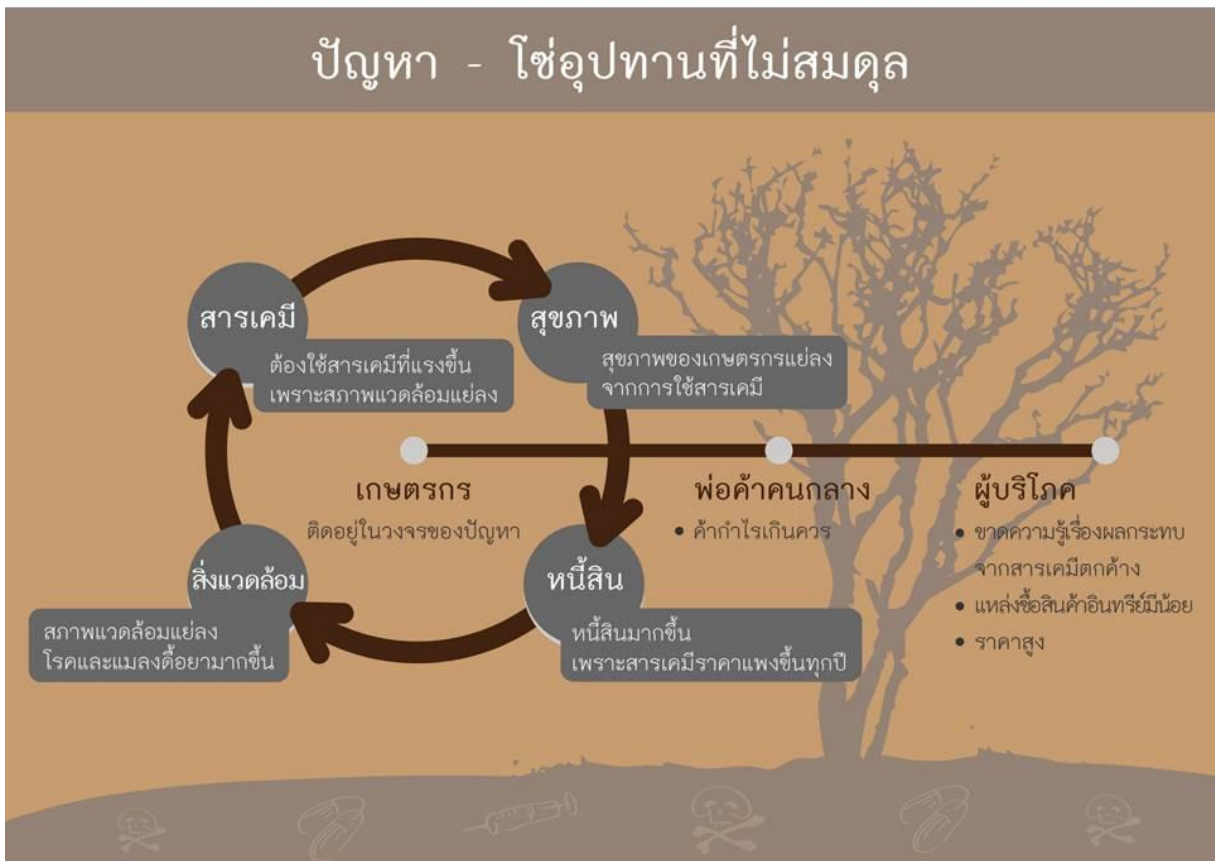
คุณวันชัยเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ โดยที่สมาชิกจะมาร่วมกันทำแปลงบนพื้นที่ของคุณวัลลภ เวลาผ่านไปเกือบ 2 ปี กลุ่มสามารถผลิตผักอินทรีย์มาขายที่ตลาดสุขใจได้ และกำลังวางแผนการผลิตมากขึ้น เพื่อส่งให้กับสวนสามพราน และ Website Sookjai Organics ในอนาคตอันใกล้

เป็นบทพิสูจน์ให้เห็นว่าถ้ามีความมุ่งมั่นที่จะทำเกษตรอินทรีย์ ไม่จำเป็นต้องมีที่ดิน หรือความรู้ด้านการเกษตรมาก่อน แต่ต้องมีความตั้งใจ และข้อสำคัญ ต้องมีระบบการบริหารกลุ่มที่ดี มีหัวหน้ากลุ่มที่ยุติธรรม และเสียสละ

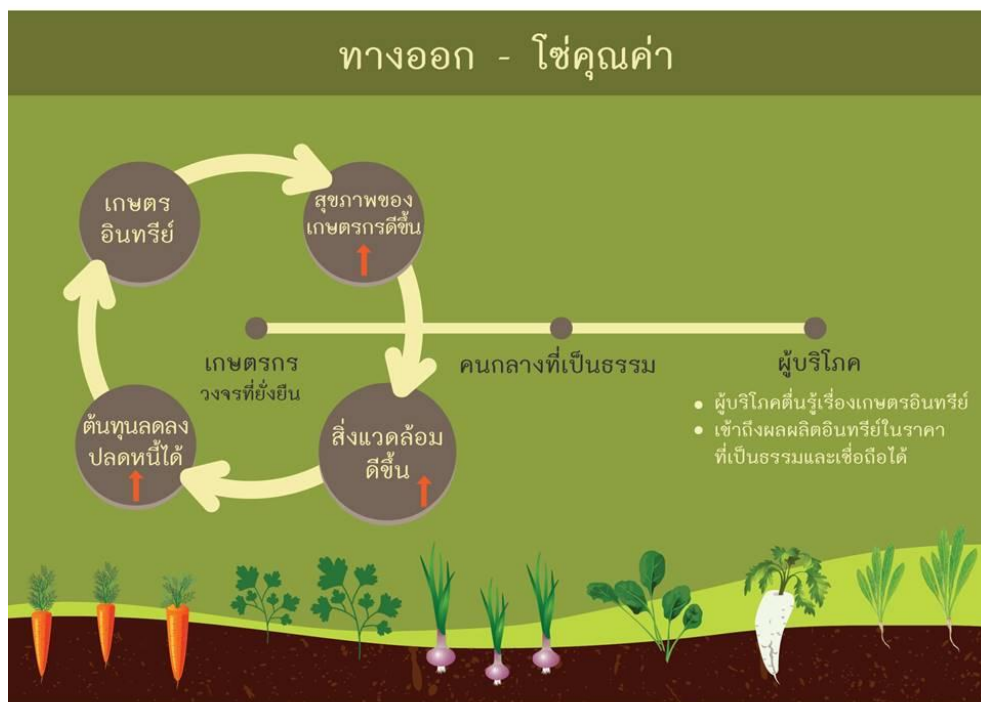
บทที่ 3 สรุปผลการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานวิจัยเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาความสามารถทั้งในด้านตนเองและด้านกลุ่ม จากเกษตรกรอินทรีย์ที่มีเป้าหมายปลูกเพื่อรับประทานเป็นหลัก มาเป็นเกษตรกรที่มีระบบการทำเกษตรที่มีมาตรฐานมากขึ้นตามหลักเกณฑ์มาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ IFOAM เพื่อแก้ไขข้ออุปทานเดิมที่ไม่สมดุล เกษตรกรเป็นแต่เพียงผู้ผลิต ผลิตผลผลิตทางการเกษตรตามที่พ่อค้าคนกลางกำหนด เน้นการปลูกเพื่อการเพิ่มปริมาณผลผลิต จำเป็นต้องใช้สารเคมีทางการเกษตรช่วยในการผลิตและมีแนวโน้มใช้มากขึ้นตลอดเวลา การใช้สารเคมีของเกษตรกรมีผลต่อต้นทุนการผลิต เมื่อสินค้าขายไม่ได้ราคา ส่งผลให้เกษตรกรมีหนี้สิน และการใช้สารเคมีในปริมาณมากๆ ยังส่งผลให้สุขภาพของเกษตรกรและปนเปื้อนสู่ระบบอาหารมีผลต่อผู้บริโภคโดยตรง เมื่อมีคนป่วยจากการรับประทานอาหารที่ปนเปื้อนสารเคมีแล้วป่วยมากขึ้น รัฐต้องจัดสรรงบประมาณใช้ในการระบบสาธารณสุขมากขึ้น ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงค่าใช้จ่ายในการนำเข้าสู่สารเคมีทางการเกษตรซึ่งมีมูลค่าสูงขึ้นทุกปี

การให้เกษตรกรผู้ผลิตผักอินทรีย์รายย่อยกลุ่มเป้าหมายปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน (IFOAM) เกษตรกรต้องทำการเกษตรอย่างมีระบบ มีการวางแผนการผลิต ทำบันทึกการทำงานในแปลงปลูก การซื้อปัจจัยการผลิต การปลูก/การเก็บผลผลิต ตลอดจนการนำออกขายสู่ตลาด เพื่อยกระดับความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับได้ของเกษตรกรและผู้อื่น เกษตรกรใช้ประโยชน์จากปัจจัยการผลิตในแปลงมากขึ้น เช่น การนำเศษผักมาทำน้ำหมักชีวภาพ การทำปุ๋ยหมักใช้เองในกลุ่ม เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต จากระยะเวลาในการวิจัยที่ผ่านมาเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้ด้านเทคโนโลยีเกษตรด้านอินทรีย์มากขึ้น เช่น การปรับปรุงพัฒนาความอุดมสมบูรณ์ของดิน การเข้าใจถึงหลักการใช้เทคนิคแมลง

ห้าเปียน การนำไส้เดือนฝอย มาใช้ในแปลงเกษตร และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรอินทรีย์ในเครือข่ายสามพรานโมเดล ทำให้เกษตรกรยกระดับความรู้ความเข้าใจด้านการผลิตการเกษตรอินทรีย์ที่มีมาตรฐานมากขึ้น ตลอดจนการเชื่อมโยงขายผักอินทรีย์ตรงสู่ผู้บริโภคในช่องทางต่างๆ โดยตรงซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ยกระดับความสามารถของเกษตรกรในด้านการตลาดอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงขายผักอินทรีย์ตรงสู่ผู้บริโภคโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางทำให้เกษตรกรสามารถตั้งราคาขายที่เหมาะสม (มีกำไร) และผู้บริโภคได้บริโภคผักอินทรีย์ในราคาที่เป็นธรรมด้วย

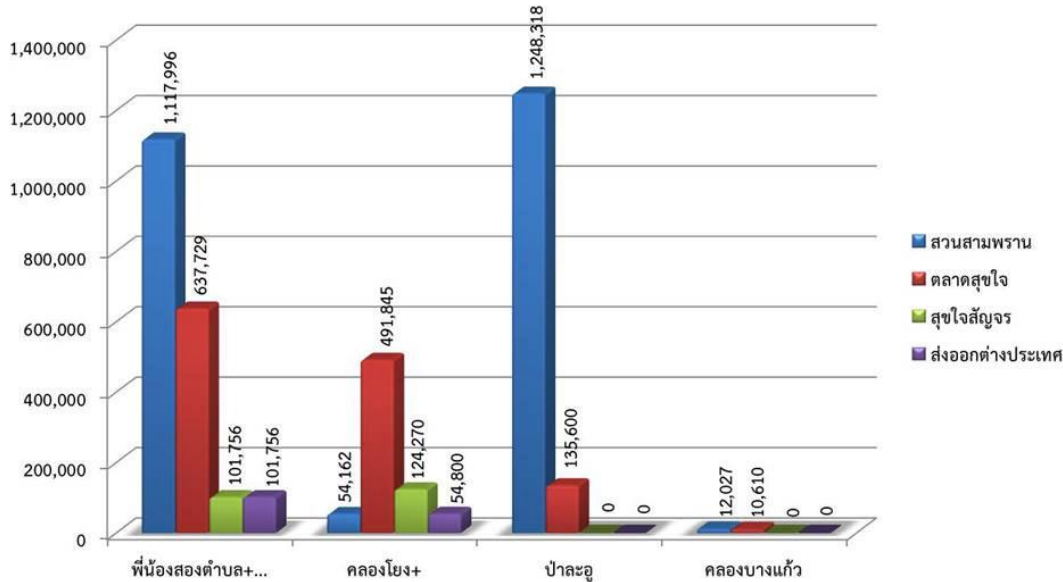
ในด้านการจัดชุดความรู้ให้กับเกษตรกรเพื่อการพัฒนาคุณภาพผักอินทรีย์ คณะนักวิจัยได้จัดความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และการจัดการเรื่องการขนส่ง คณะนักวิจัยและกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายได้พบว่าการปฏิบัติเรื่องการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวว่ามีปัญหาเรื่องคุณภาพผักที่เหลืองเร็ว ระหว่างการขนส่ง การเก็บผักแก่เกินไปในเกษตรกรบางราย และเรื่องการขนส่งที่ใช้เวลานานเกินไป คณะนักวิจัยได้รวบรวมปัญหาต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นให้กับศูนย์ปฏิบัติการหลังการเก็บเกี่ยว และศูนย์ปฏิบัติการด้านโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เข้ามาช่วยปรับปรุงและพัฒนาภายใต้โครงการ FROM FARM TO FIRM หลังจากการให้ความรู้ทำให้เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจเรื่องการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวมากขึ้น และปรับปรุงเรื่องระบบการขนส่งให้ทำให้ผักอินทรีย์เสียหายน้อยลง

ด้านการตลาดจากการพัฒนาวิจัยทำให้เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายได้ช่องทางการตลาดมากขึ้น ซึ่งเดิมเกษตรกรอินทรีย์ขาดช่องทางการตลาดคือผลิตแล้วไม่สามารถขายได้ เนื่องจากเกษตรกรไม่พบลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย จากการดำเนินงานวิจัยได้เกิดการเชื่อมโยงตลาด ไร่ตลาดเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคก่อเกิดการพัฒนายกระดับความรู้ มาตรฐานขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากการปรับขนาดบรรจุผลิตภัณฑ์ให้ขายให้เหมาะสมขึ้น มีการผลิตที่เพิ่มมากขึ้น และมีการเติบโตด้านการตลาดเพิ่มขึ้น เช่น ในกิจกรรมสุขใจสัญจร ทางโครงการสามพรานโมเดล ขยายไปขายที่บริษัทปูนซีเมนต์ไทย และธนาคารแห่งประเทศไทย

ในการพัฒนาการด้านตลาดให้กับกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเช่น ตลาดสุขใจ ตลาดที่ขายให้ภาคธุรกิจคือ สวนสามพราน ตลาดสุขใจสัญจร ทุกช่องทางการตลาดเป็นเวทีเรียนรู้ให้กับเกษตรกร และผู้บริโภค

ไปพร้อมกันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความเข้าใจเกิดระบบการซื้อขายที่เป็นธรรม (Fair Trade) ซึ่งการดำเนินการเชื่อมช่องทางตลาดใหม่นั้นมีผลทำให้เกษตรกรมีรายได้ดังตารางด้านล่าง

สรุปช่องทางตลาด ปี 2558

การดำเนินงานดังกล่าวทำให้เกษตรกรเครือข่ายเป้าหมายและเครือข่ายขยายผลทั้ง 3 กลุ่มได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากเดิมที่เป็นแต่เพียงเกษตรกรผู้ผลิต มีหนี้สิน ไม่มีระบบการจัดการผลิต ไม่มีมุมมองด้านการตลาด พัฒนาสู่เกษตรกรที่รวมกลุ่มกันผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่มีมาตรฐานรับรอง (ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มและระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์IFOAM) มีความรู้ด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และมีตลาดรองรับ การดำเนินการดังกล่าวยังส่งผลเพิ่มมูลค่าสู่ระบบสุขภาพของผู้ปลูกและผู้บริโภคที่ดีเนื่องจากไม่มีสารเคมีเกษตรปนเปื้อนในระบบอาหารดังเช่นปัจจุบัน การร่วมกลุ่มของเกษตรกรและมีระบบที่ใช้ดูแลกัน (PGS) ยังทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน กรอบกับการเข้าถึงตลาดของเกษตรกรจึงสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับลูกค้าของตนเอง มีความสัมพันธ์ที่ดีเกิดเป็นสังคมใหม่ที่เติบโตห่วงใยอาหารอินทรีย์นี้ การทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรยังช่วยให้ระบบนิเวศดีขึ้น เนื่องจากไม่มีการใช้สารเคมีสังเคราะห์ในการทำการเกษตรและระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ยังให้ความสำคัญต่อการรักษาระบบนิเวศที่ดีเป็นสำคัญ สุดท้ายด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของเกษตรกร ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ในการทำการเกษตรคือปัจจัยการผลิต ดังนั้นระบบมาตรฐานเกษตรอินทรีย์มุ่งเน้นให้เกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตในแปลงหรือที่ผลิตได้เองให้มากที่สุดทำให้ต้นทุนการผลิตลดลงเป็นลำดับ ทำให้เกษตรกรมีส่วนต่างระหว่างค่าใช้จ่ายกับรายได้มากขึ้นส่งผลให้สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรโดยรวมดีขึ้นเป็นลำดับ

สรุปบทเรียนกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายพี่น้องสองตำบล+... ก่อนและหลังการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกลุ่ม
ธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน (สามพรานโมเดล)

เครือข่ายพี่น้องสองตำบล+...

ความเป็นมา

- ทำเกษตรประณีต
- ร่วมทำธนาคารต้นไม้
- สร้างที่ประชุมแหล่งพบปะพูดคุย
- สร้างงานสุขภาวะชุมชน
- งานชุมชนเป็นสุข
- งาน SIF

โครงสร้างกลุ่มคนภาคี

- ตำบลตาก้อง
- ตำบลหนองงูเหลือม
- ตำบลห้วยขวาง
- ตำบลห้วยขวาง
- ตำบลทัพหลวง

การจัดการผลิตและการตลาด

- ปลุกเพื่อกินเอง
- ขยายมหาวิทยาลัยในจังหวัด มหาวิทยาลัยเกษตรกำแพงแสน มหาวิทยาลัยศิลปกร
- โรงพยาบาลจังหวัด
- ปฐมอโศก
- ตลาดสุขใจ
- ส่งให้สวนสามพราน
- สุขใจสัญจร

ระบบการทำเกษตร

- ทำเอง (มีความเป็นตัวตนสูง)
- มาตรฐาน Organic Thailand
- มาตรฐาน IFOAM
- มาตรฐานการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)

กิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการร่วมกัน

- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์
- กลุ่มสวัสดิการ
- การประชุม
- อบรม

สิ่งที่เกิดขึ้น เมื่อร่วมกับสามพรานโมเดล

เครือข่ายพี่น้องสองตำบล+... เป็นการรวมกลุ่มของคนที่มีใจรักทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองโดยไม่ใช้สารเคมี

อำเภอเมือง	↔	อำเภอกำแพงแสน
ต.ทัพหลวง	ร่วมกับ	ต.ห้วยขวาง
ต.หนองสูงเหนือ	ร่วมกับ	ต.ทุ่งขวาง
(เป็นศูนย์เรียนรู้อยู่แล้ว)		

และได้ชวนเพื่อนเข้ามา คือบวก (ต.ตาก้อง /ต.นครปฐม /ต.กำแพงแสน /ต.รางพิบูล)
ออกแบบให้มีการประชุมทุกเดือน กำหนดเป็นทุกวันพฤหัสบดีที่3 ของเดือน

กิจกรรมที่เครือข่ายดำเนินการและผลผลิตทางการเกษตร

กิจกรรม

- จัดฝึกอบรมเกษตรกรอินทรีย์
- จัดระบบตลาดทางเลือก
- ตลาดครอบครัว (ผลิตเพื่อกินเองในครอบครัวและขายเองตามศักยภาพของครอบครัว)
- รวมกันขาย ยังตลาดภายนอก เช่น ตลาดสุขใจ โรงแรมสวนสามพราน

ตัวอย่างผลผลิต

หน่อไม้ ,กล้วย ,ผักบุ้ง ,ผักสลัด ,ผักบุ้ง ,กวางตุ้ง ,คะน้า ,ผักโขม ,วอเตอร์เครส ,ข้าว และผลไม้ ฯลฯ

สถานที่ติดต่อประสานงาน

คุณอรุณี พุทธิรักษา 95 ม.10 ต.ทัพหลวง อ.เมือง จ.นครปฐม 73000

คณะกรรมการเครือข่ายตามมาตรฐานการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS)

1. สวนละม้ายพร
2. สวนผักบ้านดิน
3. ไร่รัชยา
4. ไร่ปันรัก
5. ไร่ชีวาชีว

ที่ปรึกษา (ตรวจสอบ)

1. นายสุธรรม จันทร์อ่อน
2. นายโกมล อ่อนสด
3. นายวสันต์ แก้วลี้ม

สมาชิกเครือข่าย

1. บ้านสวนละม้ายพร
2. สวนเบญจมาศ
3. ไร่ชีวาชีว
4. ไร่ลองทำ
5. ไร่สง่าดีดี
6. ไร่แก้วทวี
7. ศูนย์เรียนรู้ปลูกไม้ลาย
8. ไร่ ต.ตาล
9. ไร่รัชยา
10. สวนจิปาณะ
11. ไร่แหวกท่า
12. ไร่ทนทำ
13. ไร่เฟื่องฟ้า
14. ไร่พรเทพ
15. บ้านดิน2
16. ไร่ชูสกุล
17. ไร่ป่าหงส์
18. ไร่ปลายฝน
19. ไร่ปันรัก
20. นครฟาร์ม
21. สวนกล้วยภัทรนิษฐ์
22. ไร่เนาะกะเปรม
23. สวนผักบ้านดิน
24. สวนสมชัย

มาตรฐานที่กลุ่มดำเนินการ

1. Organic Thailand
2. มาตรฐาน IFOAM
3. PGS

ทะเบียนสมาชิกเครือข่าย

1. นายสังเวียน เอกจัน
2. นายโกมล อ่อนสด
3. นางสาวอิง ตรีริยะ
4. นางรำพึง ศรีทองวัฒนา ต.ทัพหลวง
5. นางสาวอรุณี พุทธิรักษา
6. นางสาวพัทธนันท์ พุทธิรักษา
7. นางสาวเนตรนภิส แซ่เอี้ยว
8. นางละเอียด พุทธิรักษา ต.ทุ่งขวาง
9. นายสุธรรม จันทร์อ่อน
10. ด.ต.พรชัย สระทองหน
11. นางละมัย สระทองหน
12. นายบุญเรือง สระทองหน
13. นางฉวี สวนแก้ว
14. นางสง่า สวนแก้ว
15. นางหงส์ เรือนทับ
16. นางภัทรนิษฐ์ ภูมมา ต.หนองงูเหลือม
17. นายวสันต์ แก้วลิ้ม
18. นางเบญจา ไร่ทองชุ่ม
19. นางสาวณารินทร์ ทองยี่สุน
20. นางสาวพรพรรณ ปัญญาสุทธากุล ต.ตาก้อง
21. นางสาวอนันตยา แสงงาม
22. คิสมี่ฟาร์ม (นายภาณุวัฒน์ กัลยาพิเชษฐ์) ต.นครปฐม
23. นายชาติรี เกิดไธ
24. นายสมชัย โสนุช
25. นายวันชัย จงเลขา

กิจกรรมทั้งหมดที่เครือข่ายดำเนินการ

กิจกรรมที่กลุ่มดำเนินการก่อนร่วมงานกับกลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน(สามพรานโมเดล)

1.องค์กรการเงินและสวัสดิการ

- สวัสดิการวันละบาท ต.ทัพหลวง
- กลุ่มสี่จะออมทรัพย์ 20 หมู่บ้าน

2.ธนาคารต้นไม้

- สมาชิก 108 ราย
- ปลุกไม้ยืนต้นไว้เป็นบ้านาณู

3. ศูนย์ฝึกอบรมกระบวนการพึ่งพาตนเอง

- ด้านอาหาร
- ด้านที่อยู่อาศัย
- ด้านพลังงาน

4. เวทีประชุมต่อเนื่อง

- ทุกวันจันทร์ที่3 ของเดือน
- ทุกวันพฤหัสบดีที่ 3 ของเดือน

กิจกรรมที่ร่วมดำเนินการกับกลุ่มธุรกิจเชิงคุณค่าสามพราน(สามพรานโมเดล)

1.การจัดการตลาดผักอินทรีย์

- รวมขายตลาดสุขใจ
- รวมขายโรงแรมสวนสามพราน
- รวมขายสุขใจสัญจร

2.มาตรฐานรับรองเกษตรอินทรีย์

- IFOAM
- PGS

3.แผนการผลิตในแปลง

- แบ่งตามชนิดพืช
- การปลูกทุก 3 วัน

วิเคราะห์SWOTเครือข่ายพี่น้องสองตำบล+...

จุดแข็ง

- ความมีอิสระและความเสมอภาคของสมาชิก
- สมาชิกมีเศรษฐกิจด้านการเกษตรที่มั่นคง เพราะใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- มีความมั่นใจในวิถีคิดของตนเองสูง

จุดอ่อน

- ยังขาดความกระตือรือร้นในการเพิ่มผลผลิต
- สมาชิกบางรายยังให้ความร่วมมือกับงานส่วนรวมน้อย

วิฤติ

- สถานการณ์ภัยแล้งกับน้ำท่วมที่ส่งผลต่อการผลิตพืช
- เจ้าหน้าที่รัฐบาล/หน่วยงาน ที่ยังไม่เข้าใจสิ่งที่กลุ่มกำลังดำเนินการ โอกาส
- กลุ่มเป็นที่รู้จักกับหน่วยงานทั่วไป ส่งผลให้มีโอกาสทางการตลาด และสามารถต่อยอดการพัฒนาเชิงท่องเที่ยว

สิ่งที่เกิดขึ้นเมื่อร่วมทำงานวิจัยกับสามพรานโมเดล

เชิงเศรษฐกิจ

- มีตลาดเกษตรอินทรีย์ที่มากขึ้นและชัดเจน
- รายได้จากการขายผลผลิตมากขึ้น
- ได้ราคาผลผลิตที่สูงขึ้น
- การกำหนดราคาเองได้ win-win
- มีการประชุมกลุ่มเกษตรกรเข้มแข็ง (วงใหม่ วงทำแผน)

เชิงการจัดการ

- การแบ่งบทบาทคนทำงานในกลุ่ม
- จัดโครงสร้างการบริหาร
- ทีมตรวจแปลง
- ทีมตรวจสอบ

เชิงคุณค่าทางจิตใจ

- รักษาสิ่งแวดล้อม/นิเวศในชุมชน
- แรงแบนดาลใจที่จะเปลี่ยนคนมาทำเกษตรอินทรีย์
- สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ
- ความสุขจากการอยู่แบบอินทรีย์

จากการถอดบทเรียนความเป็นมาของกลุ่มเครือข่ายพี่น้องสองตำบล+... จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของสมาชิกจะมีพื้นฐานความเป็นเพื่อนมาก่อนระบบความสัมพันธ์เป็นแนวระนาบ ทำให้การพัฒนาจะเป็นไปได้ช้ากว่าในเบื้องต้น แต่ถ้ามีการสร้างกระบวนการเรียนรู้สร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกพร้อมกันได้คาดว่าจะมีการพัฒนาผลผลิต และรักษามาตรฐานได้

ในกลุ่มขยายผลคือ ในแต่ละกลุ่มใช้แนวทางการดำเนินงานและเครื่องมือในการพัฒนากลุ่ม เช่นเดียวกัน มีการพัฒนากลุ่มโดยใช้กระบวนการของ PGS แต่มีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับกลุ่มของเกษตรกรเอง การพัฒนาระบบการผลิตสู่มาตรฐานเกษตรอินทรีย์เกษตรกรกลุ่มคลองโยง-ลานตากฟ้า ได้ยื่นขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์IFOAM แล้ว 5 รายแต่อยู่ในระยะปรับเปลี่ยนตามมาตรฐาน กลุ่มชุมชนเป็นสุขป่าละอูได้ยื่นขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในแบบกลุ่ม สถานะอยู่ในระยะปรับเปลี่ยน กลุ่มเกษตรอินทรีย์คลองบางแก้วยังอยู่ในช่วงของการพัฒนาแปลงปลูกเพื่อยื่นขอการรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์

จากงานวิจัยพบว่า การส่งเสริมให้เกษตรกรที่เดิมเคยทำเกษตรในระบบเคมีให้ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ที่มีมาตรฐานนั้น สำคัญคือมีช่องทางการตลาดรองรับซึ่งคณะนักวิจัยเห็นว่าช่องทางการตลาดนั้น จะต้องเป็นช่องทางที่มีระบบโลจิสติกส์ที่สั้น เช่น จากเกษตรกรผู้ผลิตส่งตรงถึงผู้บริโภคเนื่องจากการ

ดำเนินการดังกล่าวจะทำให้เกษตรกรได้ส่วนต่างจากราคาผลผลิตมากขึ้น และส่งผลให้ผู้บริโภคได้ราคาสินค้าที่ถูกลงอีกด้วย และสิ่งที่คณะวิจัยได้พบอีกด้านคือการสนับสนุนให้เกษตรกรเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ ผู้บริโภคหรือผู้สนับสนุนจะต้องสนับสนุนเกษตรกรตั้งแต่ระยะปรับเปลี่ยน เนื่องจากช่วงระยะปรับเปลี่ยนเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดในการทำเกษตรอินทรีย์ที่เกษตรกรในปัจจุบันต้องได้รับความช่วยเหลือ

ในแง่ของการส่งเสริมขับเคลื่อนคณะนักวิจัย เห็นว่าการมีหน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบในพื้นที่เป็นผู้นำในการขับเคลื่อนส่งเสริมจะทำให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรในระบบอินทรีย์ได้ง่ายกว่า โดยสร้างเกษตรกรตัวอย่างให้ได้ จัดการเรียนรู้ให้เกษตรกรตลอดห่วงโซ่อุปทาน นักส่งเสริมเสริมความรู้ในส่วนที่เกษตรกรขาด การดำเนินงานของนักส่งเสริมที่ต้องทำงานต่อเนื่อง จนบรรลุเป้าหมายการสร้างเกษตรกรต้นแบบ ส่งเสริมการให้เกษตรกรรายย่อยขับเคลื่อนเชิงกลุ่มที่เข้มแข็งมีระบบการดูแลกันสู่ความยั่งยืน (PGS) จึงสามารถขยายผลและยกระดับมูลค่าเพิ่มได้

ในส่วนที่นักวิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินงานวิจัยเพิ่มเติมคือการพัฒนาช่องทางการขายผ่านระบบออนไลน์ www.sookjaiorganics.com และการพัฒนาระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (PGS SOOKJAIORGANICS) เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในภาพกว้างขึ้น และนักวิจัยเห็นว่าจะเป็นช่องทางตลาดที่เกษตรกรไม่ต้องทิ้งแปลงปลูกนานและยังเป็นช่องทางที่ทายาทเกษตรกรจะเข้ามาช่วยทำงาน พร้อมการเติมความรู้ด้านการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การขนส่งยังต้องทำอย่างต่อเนื่อง

ภาคผนวก

ทะเบียนรายชื่อเกษตรกรเครือข่ายเกษตรกรพี่น้องสองตำบล+...

ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมเครือข่ายเกษตรกรพี่น้องสองตำบล+...

ทะเบียนรายชื่อเกษตรกรกลุ่มคลองโยง+

ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมกลุ่มคลองโยง+

ทะเบียนรายชื่อเกษตรกรกลุ่มชุมชนเป็นสุขป่าละอู

ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมกลุ่มชุมชนเป็นสุขป่าละอู

ทะเบียนรายชื่อเกษตรกรกลุ่มเกษตรอินทรีย์คลองบางแก้ว

ระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วมกลุ่มเกษตรอินทรีย์คลองบางแก้ว

แผนการผลิตของเกษตรกร

ตัวอย่างสรุปรายได้ของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย ปี2558

ตารางการบันทึกรายได้รายบุคคล

แบบฟอร์มตรวจแปลง

ตารางสรุปช่องทางการตลาดของกลุ่มเกษตรกร